

บทที่ 2

ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับอิสลามและหะดีษ

- 2.1 ส่วนประกอบของหะดีษ
  - 2.1.1 สำนัคหะดีษ
  - 2.1.2 มะตันหะดีษ
- 2.2 อิสลามและหะดีษ
  - 2.2.1 ที่มาของ “อิสลาม”
  - 2.2.2 ความหมายของอิสลาม
  - 2.2.3 ความประเสริฐของอิสลาม
  - 2.2.4 การแบ่งช่วงของอิสลาม
  - 2.2.5 ลักษณะของอิสลาม
  - 2.2.6 ประเภทของสำนัค
  - 2.2.7 ชนิดของอิสลาม
  - 2.2.8 รุ่นต่าง ๆ ผู้รายงานหะดีษในแต่ละสำนัค
  - 2.2.9 แผนภูมิของอิสลาม
- 2.3 มะตันหะดีษ
  - 2.3.1 ความหมายของมะตัน
  - 2.3.2 ประเภทของตัวบทหะดีษและข้อบัญญัติ
  - 2.3.3 ความหมายของหะดีษ
- 2.4 การรายงานหะดีษ
  - 2.4.1 หุก่มของการรายงานหะดีษ
  - 2.4.2 วิธีการรายงานหะดีษ

2.1 ส่วนประกอบของหะดีษ

พึงรู้เป็นการเบื้องต้นไว้ว่า หะดีษของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ที่ถูกถ่ายทอดมายังประชาชาติมุสลิมในทุกยุคทุกสมัยนั้นประกอบด้วยสองส่วน คือ **สะเน็ด**และ**มะตัน**

ตัวอย่าง

قال الإمام مسلم : حدثنا أبو بكر بن إسحاق، أخبرنا ابن أبي مریم، أخبرنا محمد ابن جعفر، قال أخبرني العلاء بن عبد الرحمن بن يعقوب بن الخرقفة، عن أبيه، عن أبي هريرة رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : ((من علامات المنافق ثلاثة؛ إذا حدث كذب، وإذا وعد أخلف، وإذا اتّمن خان))

ความว่า อิมามมุสลิมกล่าวว่า อะนุบักกร เป็น อิสฮากุ ได้เล่าแก่พวกเราว่า อิบнуอะบี มัรยัมได้เล่าให้กับพวกเราว่า มุฮัมมัด เป็น ญะอฺฟัร ได้เล่าให้กับพวกเราว่า อัลอะลาอ์ เป็น อับดุลเราะหฺมาน เป็น ฆะอฺกูบ เป็น อัลกุเราะเกาะซุ ได้เล่าให้ฉันฟังจากบิดาของท่าน จากอะนุบ สุรอยเราะซุ ﷺ ซึ่งท่านกล่าวว่า เราะซูลุลลอฮุ ﷺ กล่าวว่า “เครื่องหมายบางอย่างของคนมุนาฟิคนั้นมี 3 ประการ คือ เมื่อเขาพูด เขาจะพูดโกหก เมื่อเขาสัญญาเขาจะผิดสัญญา และเมื่อเขาได้รับความไว้วางใจ เขาก็บิดพลิ้ว” (Muslim 1404 : 2/47)

2.1.1 สะเน็ดหะดีษ

จากตัวอย่างข้างต้นสามารถแยกส่วนประกอบที่หนึ่งของหะดีษ คือ **สะเน็ด**หรือ**สายรายงาน**ดังนี้

حدثنا أبو بكر بن إسحاق، أخبرنا ابن أبي مریم، أخبرنا محمد بن جعفر، قال أخبرني العلاء بن عبد الرحمن بن يعقوب بن الخرقفة، عن أبيه، عن أبي هريرة رضي الله عنه

1. สายรายงานสายนี้ประกอบด้วยผู้รายงาน 6 คน ได้แก่ อะนุบักกร เป็น อิสฮากุ (أبو إسحاق) อิบнуอะบี มัรยัม (ابن أبي مریم) มุฮัมมัด เป็น ญะอฺฟัร (محمد بن جعفر) อัลอะลาอ์ เป็น อับดุลเราะหฺมาน เป็น ฆะอฺกูบ เป็น อัลกุเราะเกาะซุ (العلاء بن عبد الرحمن بن يعقوب بن الخرقفة) อะนุบสุ (أبو) หมายถึง อับดุลเราะหฺมาน เป็น ฆะอฺกูบ อัลกุเราะเกาะซุ และอะนุบ สุรอยเราะซุ (أبو هريرة)

ผู้รายงานทั้งหกคนในสะนัคหะดีษข้างต้นประกอบด้วยรุ่นต่าง ๆ คือ รุ่นเศาะหาบะฮ์ รุ่นตาบิอิน รุ่นอับบาอฺ ตาบิอิน และรุ่นตาบิอฺ อับบาอฺ ตาบิอิน

2. จำนวนการรายงานหะดีษประกอบด้วย 3 จำนวน ได้แก่ หัคคะษะนา (حدث) อักบะเราะนี (أخبرني) และอัน (عن) ทั้งสามจำนวนนี้เป็นจำนวนที่บ่งชี้ถึงการรายงานที่ติดต่อกันอย่างต่อเนื่องกันระหว่างผู้รายงานแต่ละคน

2.1.2 มะตันหะดีษ

ส่วนประกอบที่สองของหะดีษคือ มะตันหรือตัวบทหะดีษ ดังนี้

((من علامات المنافق ثلاثة؛ إذا حدث كذب، وإذا وعد أخلف،

وإذا اتّمن خان))

ความว่า “ส่วนหนึ่งเครื่องหมายของคนมุนาฟิคนั้นมี 3 ประการ คือ เมื่อเขาพูด เขาจะพูดโกหก เมื่อเขาสัญญา เขาจะผิดสัญญา และเมื่อเขาได้รับความไว้วางใจ เขาก็บิดพลิ้ว”

เมื่อกล่าวคำว่าหะดีษ จะครอบคลุมส่วนประกอบของหะดีษทั้งสองส่วนดังที่กล่าวข้างต้น โดยไม่ได้แยกออกจากกัน เพราะการได้มาของหะดีษนั้นต้องผ่านกระบวนการรายงานของแต่ละสายรายงานถึงจะพิจารณาเป็นหะดีษในความหมายที่แท้จริงได้

2.2 อิศนาตหะดีษ

2.2.1 ที่มาของอิสนาต

สะนัคหรืออิสนาตหะดีษเป็นคำเฉพาะที่ใช้กับหะดีษทุกประเภทเพื่อจุดประสงค์ของการตัดสินหะดีษในแง่ของการนำไปใช้เป็นหลักฐานสำหรับการยืนยันต่อคำพูด และการกระทำ ตลอดจนการยอมรับให้มีน้ำหนักเป็นที่ยอมรับได้

คำว่า “อิสนาต” เป็นคำที่สังเคราะห์จากแหล่งอ้างอิงที่สำคัญมาก มีความเที่ยงตรงและไม่ปรากฏคำว่าผิดแม้แต่นิดเดียว นั่นคือ *อัลกุรอาน อัลกะรีม*

อัลลอฮ์ ~~ﷻ~~ ตรัสไว้ว่า:

﴿إتوني بكتاب من قبل هذا أو آتارة من علم﴾

ความว่า : “จงนำมาแก่นั่นซึ่งกิตาบก่อนหน้านี้เถิด หรือจงแสดงร่องรอยแห่งความรู้”⁽¹⁾

คำตรัส ﴿ وَرَأَى ﴾ ความว่า “ร่องรอย” มะฎ็อร อัลวัรร็อกได้อธิบายว่า คำนี้หมายถึง อิสนาตหะดีษ⁽²⁾

ทัศนะของมะฎ็อร อัลวัรรออ์ ได้รับการเห็นชอบจากบรรดาปราชญ์หะดีษโดยการนำไปใช้ในการวิเคราะห์สถานภาพของหะดีษสืบกันมาจนถึงปัจจุบัน

2.2.2 ความหมายของอิสนาต

(1) ความหมายเชิงภาษาศาสตร์

คำว่า سُنَدٌ (สะนัด) เป็นคำเอกพจน์ แปลว่า สายรายงานหรือสายสืบ พหูพจน์ คือ سُنَدٌ (อิสนาต) แปลว่า สายรายงานหลายสาย หมายถึง การถ่ายทอดจากคนหนึ่งไปยังอีกคนหนึ่ง

(2) ความหมายเชิงวิชาการ

มีอุละมาอ์หลายท่านที่ได้อธิบายความหมายของสะนัด ขอบกเป็นตัวอย่างในที่นี้เพียงบางส่วนเท่านั้น มีดังนี้

1. อิมามอัศสะกอวีรีย์ กล่าวว่า สะนัด หมายถึง สายรายงานที่จะนำเข้าสู่มะตัน⁽³⁾ (ตัวบทหะดีษ)
2. อิมามอิบนุ ญะมาอะฮ์ กล่าวว่า อิสนาต หมายถึง การรายงานหะดีษพร้อมกับระบุผู้รายงาน และคำว่าสะนัด คือ สายสืบที่นำเข้าสู่มะตันหะดีษ⁽⁴⁾
3. ชัยคุชะกะรียา กล่าวว่า สะนัดหรืออิสนาตมักจะถูกใช้ในความหมายเดียวกันในกลุ่มของนักหะดีษ⁽⁵⁾ ทั้งสองคำนี้จะใช้เป็นคำตัดสินชี้ขาดต่อระดับของหะดีษเพื่อแยกระหว่างหะดีษที่ถูกต้องและหะดีษที่ไม่ถูกต้อง

จากทัศนะของอุละมาอ์ข้างต้นพอสรุปได้ว่า สะนัดหรืออิสนาต หมายถึง สายรายงานเพื่อนำสู่ตัวบทหะดีษที่สามารถจะพิสูจน์ว่าเป็นหะดีษที่แท้จริงหรือไม่

⁽¹⁾ สุเราะฮ์อัลอะหฺกัฟ อายะฮ์ที่ 4

⁽²⁾ Abd al-Wahhab bin Abd al-Latif 1978 : 17

⁽³⁾ หนังสือเดิม : 16

⁽⁴⁾ ดู หนังสือเดิม : 17

⁽⁵⁾ ดู หนังสือเดิม

2.2.3 ความประเสริฐของสะนัค

สะนัคหรืออิสลามมีความประเสริฐที่เด่นชัด เนื่องจากด้วยสะนัคสามารถปกป้องบทบัญญัติจากการปะปน เบี่ยงเบน อุตริกรรม และการโกหกของผู้หนึ่งผู้ใดที่ไม่ประสงค์ดีต่ออัลอิสลาม การพูดถึงเรื่องสะนัคไม่เคยปรากฏว่ามีมาก่อนในศาสนาอื่นๆ เว้นแต่ในอิสลามเท่านั้น บรรดาอุละมาอ์ได้สาธยายถึงความประเสริฐของสะนัคไว้มากมายและยังได้ให้ความสำคัญต่อสะนัคมาก จะขอกล่าวในที่นี้เพียงบางส่วนเท่านั้น

1. อิมาม अबดุลลอฮฺ เป็น อัลมุบาร็อก กล่าวว่า “อิสลามเป็นส่วนหนึ่งของศาสนา หากไม่มีอิสลามแล้วผู้ใดก็สามารถจะกล่าวถึงเรื่องศาสนาตามความต้องการของตนเอง”⁽¹⁾ แม้การกล่าวเท็จต่อเราะสุลุลลอฮฺ ﷺ ด้วยวิธีการพาดพิงหะดีษถึงท่านก็ตาม

2. อิมามอัลหากิม⁽²⁾ ได้อธิบายว่า “หากไม่มีกลุ่มหนึ่งในจำนวนอุละมาอ์หะดีษที่ปกป้องอิสลาม แน่นอนความเข้มแข็งของอิสลามจะไม่ยั่งยืนจนถึงทุกวันนี้ ทั้งยังเป็นการเปิดช่องทางให้แก่กลุ่มมุลฮิด (พวกปฏิเสธศรัทธา) และนักอุปโลกน์ในเรื่องศาสนาได้ทำการกุหะดีษขึ้นมาอย่างสะดวกสบาย และสับเปลี่ยนอิสลามหะดีษได้สะดวกขึ้น”⁽³⁾

3. อิมาม อัชชาฟีอีย์⁽⁴⁾ กล่าวว่า “เปรียบเทียบผู้เรียนหะดีษโดยไม่มีสะนัคนั้นเสมือนกับผู้ที่ตัดไม้ในเวลากลางคืน บางทีเขาจะตัดแค่ยอดไม้อย่างเดียวก็ได้”⁽⁵⁾

4. อิมามอะหมัด เป็น หันบัลกล่าวว่า “อิสลามเป็นแนวทางของบรรดาอุละมาอ์สะลัฟ”⁽⁶⁾ เพราะพวกเขายอมรับหะดีษด้วยวิธีการพิจารณาสะนัคและองค์ประกอบของสะนัคเป็นหลัก หากไม่สามารถยืนยันในความถูกต้องของสะนัคก็จะไม่มีการรับฟังหะดีษตลอดจนให้การยอมรับหะดีษโดยเด็ดขาด

(1) Akram Diya' al-'Umariy 1983 : 27

(2) ท่านคือ อะบุนุ अबดุลลอฮฺ มุฮัมมัด เป็น अबดุลเราะหฺมาน อัลหากิม อัลหาฟิซ ท่านมีความเชี่ยวชาญด้านหะดีษและศาสตร์ทางหะดีษเป็นการเฉพาะ ท่านมีความรอบรู้ในหลายสาขาวิชาด้วยกัน ด้วยเหตุดังกล่าวท่านได้รับตำแหน่งทางวิชาการชั้น อัลหาฟิซ ด้านหลักความเชื่อท่านยึดแนวทางสะลัฟและฟิกฮฺฮิดตามมัซฮับ อิมามอัชชาฟีอีย์ ท่านเสียชีวิตในปีฮิจญ์เราะฮ์ศักราชที่ 376

(3) al-Suyutiyy 1978 : 1/101

(4) ท่านคือ อะบุนุ अबดุลลอฮฺ มุฮัมมัด เป็น อิดริส อัชชาฟีอีย์ ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านหะดีษและฟิกฮฺ เป็นผู้ก่อตั้งมัซฮับอัชชาฟีอีย์ซึ่งเป็นมัซฮับที่ผู้คนนับถือปฏิบัติตามเป็นจำนวนมาก

(5) Abd al-Wahhab bin Abd al-Latif 1978 : 18

(6) หนังสือเดิม

ดังนั้น อิสนาดที่มาจากกรรายงานของคณิกาะฮ์ (เชื่อถือได้) จนถึงท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ นั้นเป็นจุดเด่นของประชาชาติอิสลามและความแตกต่างจากบรรดาประชาชาติทั้งหมดอีกด้วย การรายงานด้วยวิธีการสะนั้ดและการรับคำบอกเล่าของคนในแต่ละช่วง โดยการถ่ายทอดจากคนแรกจนถึงคนสุดท้ายยังไม่เคยปรากฏในประชาชาติก่อน ๆ แต่เนื่องด้วยวิธีการรายงานเช่นนี้ทำให้การรับข่าวหรือเรื่องเล่าขานจะถูกต้องและชัดเจนยิ่งขึ้นอีกด้วย

2.2.4 การแบ่งช่วงของสะนั้ด

อิสนาดของหะดีษจะประกอบด้วยผู้รายงานหนึ่งคนหรือมากกว่าหนึ่งคนจนถึงสิบคน ซึ่งแบ่งออกเป็นสามช่วงด้วยกัน ได้แก่ ช่วงต้น ช่วงกลาง และช่วงท้าย ตัวอย่างเช่น

قال الإمام البخاري : حدثنا عمران بن ميسرة قال : حدثنا عبدالوارث، عن أبي التياح، عن أنس قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : ((إن من أشراط الساعة أن يرفع العلم، ويثبت الجهل، ويشرب الخمر، ويظهر الزنا))

ความว่า อิมามอัลบุคอรีย์ กล่าวว่า อิมรอน เป็น มัยสะเราะฮ์ ได้รายงานแก่เราว่า अबدลวารีษ ได้รายงานแก่เราจากอะบู อัดดีฮยาหุ ซึ่งรายงานจากอะนัส ﷺ กล่าวว่า ท่านเราะฮ์ลุลลอฮ์ ﷺ กล่าวว่า แท้จริงส่วนหนึ่งของเครื่องหมายวันกิยามะฮ์คือ การยกหายไปของวิชาความรู้ และการแพร่หลายความญะฮิล และมีการดื่มเหล้า และแพร่หลายการผิดประเวณี⁽¹⁾

สะนั้ดหะดีษข้างต้นแบ่งออกเป็น 3 ช่วง และแต่ละช่วงประกอบด้วยผู้รายงาน 3 รุ่นด้วยกัน⁽²⁾ ดังต่อไปนี้

(1) ช่วงต้นของสะนั้ด

ช่วงต้นของอิสนาด หมายถึง การรายงานหะดีษของผู้บันทึกจากอาจารย์ของเขา ซึ่งเป็นผู้ร่วมสมัย ส่วนใหญ่จะเป็นรุ่นอับบาอฺ ตาบิอฺ ตาบิอินด้วยกัน เช่น

قال الإمام البخاري : حدثنا عمران بن ميسرة...

แปลว่า “อิมามอัลบุคอรีย์กล่าวว่า ได้รายงานหะดีษจากอาจารย์ของเขา ได้แก่ อิมรอน เป็น มัยสะเราะฮ์ ได้รายงานแก่เราว่า...”

⁽¹⁾ หะดีษเศาะฮีหฺ บันทึกโดย al-Bukhariy 2000 : 80

⁽²⁾ บางสายรายงานพบว่าในบางช่วงของสายรายงานมีผู้รายงานสองคนเป็นรุ่นเดียวกัน

อิมรอน เป็น มัซสะเราะฮฺ เป็นปราชญ์หะดีษอยู่ในรุ่นอับบาอู ตาบิอู ตาบิอีน ร่วมสมัย กับเป็นอาจารย์ของอิมามอัลบุคอรี

(2) ช่วงกลางของสัณด์

ช่วงกลางของอิสนาต หมายถึง การรายงานหะดีษของรุ่นตาบิอู ตาบิอีน จากปราชญ์รุ่น ตาบิอู ตาบิอีนด้วยกัน หรือจากตาบิอีน เช่น

حدثنا عبدالوارث، عن أبي التياح

แปลว่า “อับดุลวาริษ ได้รายงานให้กับเรา จากอะบู อัดดียาหฺ”

อับดุลวาริษ เป็นปราชญ์รุ่นตาบิอู ตาบิอีน ได้รายงานจากอะบู อัดดียาหฺ ซึ่งอยู่ในรุ่น ตาบิอีน

การรายงานหะดีษในช่วงกลางของสัณด์จะประกอบด้วยปราชญ์สองรุ่นด้วยกันเป็น ส่วนใหญ่ คือ รุ่นตาบิอู ตาบิอีนและตาบิอีน

(3) ช่วงท้ายของสัณด์

ช่วงท้ายของสัณด์ หมายถึง การรายงานหะดีษของตาบิอีนจากเศาะหาบะฮฺ เช่น

عن أنس قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم ...

แปลว่า “จากท่านอะนัส (เป็น มาลิก) กล่าวว่า ท่านเราะสูดลลอฮฺ ﷺ ได้กล่าวว่า ...”

การรายงานหะดีษในช่วงท้ายของสัณด์เป็นการรายงานของปราชญ์รุ่นตาบิอีนจากรุ่น เศาะหาบะฮฺเป็นส่วนใหญ่

นอกจากตัวอย่างที่ได้กล่าวมาข้างต้นแล้ว ขอยกตัวอย่างอื่นอีกเพื่อเป็นการ ประกอบการอธิบายเรื่องการแบ่งช่วงของสัณด์ เช่น

قال الإمام مسلم : حدثنا عبيد الله بن معاذ، حدثنا أبي، حدثنا عاصم (وهو ابن محمد بن زيد بن عبد الله بن عمر)، عن أبيه قال : قال عبد الله : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : ((بني الإسلام على خمس : شهادة أن لا إله إلا الله وأن محمداً عبده ورسوله، وإقام الصلاة، وإيتاء الزكاة، وحج البيت، وصوم رمضان))

ความว่า อิมามมุสลิมกล่าวว่า อุบัยดลลอฮฺ เป็น มุอาซ ได้รายงานแก่เราว่า บิดา ของฉันได้รายงานแก่เราว่า อาศิม (คือ เป็น มุฮัมมัด เป็น ชัยคุ เบีย อับดุลลออฮฺ เป็น อุมร์) ได้รายงานจากบิดาของท่านกล่าวว่า อับดุลลออฮฺ (เป็น มัสอูด) ﷺ กล่าวว่า ท่านเราะสูดลลอฮฺ ﷺ กล่าวว่า “ศาสนาอิสลามตั้งอยู่บนเสาหลักห้า

ประการ คือ การปฏิญาณตนว่าไม่มีพระเจ้าอื่นใด (ที่แท้จริง) นอก จากอัลลอฮ์และมุฮัมมัด ﷺ เป็นบ่าวและศาสนทูตของพระองค์ การดำรงไว้ซึ่ง การละหมาด การจ่ายซะกาต การประกอบพิธีหัจญ์ ณ บัยตุลลอฮ์ และการถือ สัตว์อดในเคื่อนรอมฎอน⁽¹⁾

จากสะเนดของหะดีษบันทึกโดยอิมามมุสลิมสามารถจำแนกสะเนดดังนี้

ช่วงต้นของสะเนด ได้แก่ อุบัยดุลลอฮ์ เป็นมูอาซ (عبيد الله بن معاذ) และบิดาของเขา (أبو)

ช่วงกลางของสะเนด ได้แก่ อาศิม (عاصم) และบิดาของเขาคือ มุฮัมมัด เป็น ชัยค (محمد)

ช่วงท้ายของสะเนด ได้แก่ อับดุลลอฮ์ (عبد الله) คือ อับดุลลอฮ์ เป็น มัสอูด และอื่น ๆ เป็นต้น

2.2.5 ลักษณะของอิสนาต

โดยทั่วไปแล้วอิสนาตของหะดีษจะมีลักษณะที่แตกต่างกันซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะด้วยกัน ได้แก่ อิสนาตมุตตะซิล (ติดต่อกัน) อิสนาตมุนเกาะฎู (ขาดตอน) และอิสนาต เมาฎู (ปลอมแปลง)

(1) อิสนาตมุตตะซิล

คำว่า “มุตตะซิล” แปลว่า ติดต่อกัน หรือต่อเนื่อง ไม่ขาดสาย หมายความว่า ผู้รายงาน ได้มีการฟังจริงจากคนหนึ่งไปยังอีกคนหนึ่งอย่างต่อเนื่องกัน⁽²⁾

อิสนาตมุตตะซิล หมายถึง สายรายงานที่มีการรายงานอย่างติดต่อกันตั้งแต่ผู้รายงานคน แรกจนถึงผู้รายงานคนสุดท้ายของการรับหะดีษ

อิสนาตในลักษณะนี้จะพบได้ในหนังสือเศาะหีหุอัลบุคอรีฮ์และเศาะหีหุมุสลิม ส่วน ใหญ่ของสายรายงานหนังสือสุนัน หนังสืออัลมุสตัดรอกาต หนังสืออัลมะอาญิม และหนังสือ อัลอัลมุศ็อนนะฟาต เป็นต้น

1.1 ตัวอย่างของอิสนาตมุตตะซิลในหนังสืออัลญามิอฺ อัศเศาะหีหฺ อิมามอัลบุคอรีฮ์ (صحيح البخاري) ได้รายงานว่า:

⁽¹⁾ หะดีษเศาะหีหฺ บันทึกโดย al-Bukhariy 2000 : 8, Muslim 2002 : 21, al-Tirmidhiy 1978 : 2609, al-Nasa'iy 2002 : 8/107, Ahmad 1987 : 2/26, 93, 120, 143.

⁽²⁾ การติดต่อกันในการรับหะดีษระหว่างผู้รายงานเป็นเงื่อนงำหนึ่งของหะดีษเศาะหีหฺและหะดีษหะสัน

حدثنا موسى بن إسماعيل قال : حدثنا وهيب قال : حدثنا أيوب، عن
عكرمة عن ابن عباس رضي الله عنهما أن النبي صلى الله عليه وسلم سئل في
حجته فقال : ...

แปลว่า “มุซา เป็น อิสมาอีล ได้รายงานแก่เราว่า วุฮัยบ ได้รายงานแก่เรากล่าวว่า
อัยยูบ ได้รายงานแก่เราจากอิกริมะฮฺ จากอิบนุ อับบาต ๖ ได้กล่าวว่า แท้จริง
ท่านนบีมุฮัมมัด ๖ ถูกถามเกี่ยวกับการทำหัจญ์ ท่านตอบว่า ...”⁽¹⁾

การรายงานหะดีษด้วยสายรายงานข้างต้นเป็นการรายงานอย่างต่อเนื่องระหว่าง
ผู้รายงานในสันด์ตั้งแต่ช่วงแรกจนถึงช่วงสุดท้ายของสาย กล่าวคือ จากมุซา เป็น อิสมาอีล จาก
วุฮัยบ จากอัยยูบ จากอิกริมะฮฺ และจากอิบนุ อับบาต ๖ ผู้รายงานทั้งห้าคนรับหะดีษโดยตรงจาก
คนหนึ่งไปยังอีกคนหนึ่งอย่างไม่ขาดสายโดยใช้สำนวนชัดเจนในการกล่าวรายงาน คือ “๖” ส่วน
สำนวน “عن” ที่ใช้รายงานระหว่างอิกริมะฮฺกับอิบนุ อับบาต ไม่มีผลเสียต่อสถานภาพของหะดีษ
เพราะอิกริมะฮฺเป็นคณิกะฮฺ ซึ่งการรายงานของคณิกะฮฺจากเศาะหาบะฮฺไม่มีผลกระทบด้านลบ
ต่อการยอมรับหะดีษแม้แต่คนเดียว

1.2 ตัวอย่างอิสнадมุตะเศาะลีลในหนังสืออัลญามิอฺ อัศเศาะหีหฺ อิมามมุสลิม (صحيح

مسلم) ได้รายงานกล่าวว่า:

حدثنا خلف بن هشام، حدثنا حماد بن زيد، عن أبي حمزة قال : سمعت ابن
عباس. ح وحدثنا يحيى بن يحيى واللفظ له. أخبرنا عباد بن عباد، عن أبي
حمزة، عن ابن عباس قال : ...

แปลว่า “เคาะลัฟ เป็น อิฮาม ได้รายงานแก่เราว่า หัมมาด เป็น ชัยด ได้รายงาน
แก่เราจากอะบู ญัมเราะฮฺกล่าวว่า ฉันได้ยินอิบนุ อับบาต “ح”⁽²⁾ และชะหฺยา เป็น
ชะหฺยา ได้รายงานแก่เรา และสำนวนเป็นของท่าน อับบาต เป็น อับบาต ได้
รายงานแก่เราจากอะบู ญัมเราะฮฺ จากอิบนุ อับบาต กล่าววว่า .....”⁽³⁾

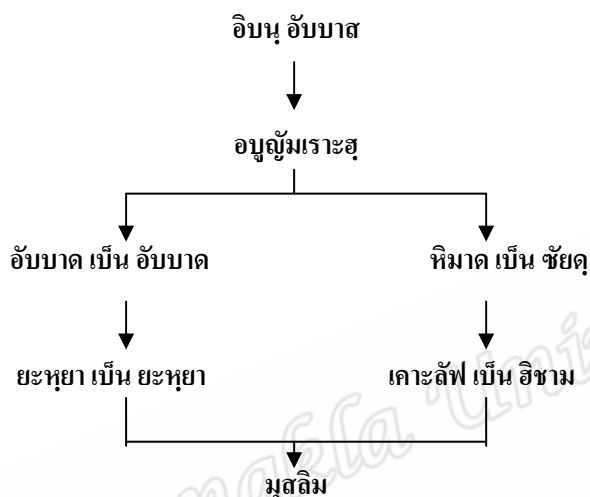
(1) สายรายงานของหะดีษเศาะหีหฺ บันทีก โดย al-Bukhariy 2000 : 84

(2) อักษรย่อ “ح” หมายถึง เปลี่ยนสายรายงานที่มาจากกรการรายงานของคนเดิมเป็นคนอื่นในช่วงต้นหรือช่วงกลาง
ของสายรายงาน

(3) สายรายงานของหะดีษเศาะหีหฺ บันทีก โดย Muslim 2002 : 23

สายรายงานข้างต้นประกอบด้วยสองสาย 1) สายของเคาะลัฟ เป็น อิซามและหัมมาด เป็น ซัยด์ และ 2) สายของยะหฺยา เป็น ยะหฺยาและอับบาด เป็น อับบาด ซึ่งทั้งหัมมาดและอับบาดได้ รายงานหะดีษจากอะบูญัมเราะฮฺ กล่าวว่า ได้ยินหะดีษจากอิบน์ อับบาส (ดู แผนภูมิที่ 1)

แผนภูมิที่ 1 การเปลี่ยนสายรายงาน

ทั้งสองสายรายงานได้รายงานตัวบทหะดีษเดียวกัน และเป็นการรายงานอย่างติดต่อกันตลอดทั้งสาย โดยคนที่มิใช่เกาะฮฺ

1.3 ตัวอย่างของอิสнадมุตตะเศิลในหนังสืออัศสุนัน อิมามอะบู ดาวูด (سنن أبي داود) ได้รายงานกล่าวว่า:

حدثنا أحمد بن يونس، حدثنا أبو بكر بن عياش، عن الأعمش، عن مسلم، عن مسروق قال : قلت لعائشة : متى كان يوتر رسول الله صلى الله عليه وسلم؟ قالت : ...

ความว่า “อะหฺมัด เป็น ยูนุส ได้รายงานแก่เราว่า อะบู บักร เป็น อียาซ ได้ รายงานจากอัลอะอะมัช จากมุสลิม จากมัศรู๊กกล่าวว่า ฉันได้กล่าวแก่ท่านหญิงอาอิชะฮฺว่า เมื่อไรท่านเราะฮฺลุลลอฮฺ ﷺ ทำการละหมาดวิตร ? ท่านหญิงตอบว่า .....”⁽¹⁾

⁽¹⁾ หะดีษเศาะหีหฺ บันทึกลงโดย Abu Dawud 1964 : 1435, al-Bukhariy 2000 : 745, Muslim 2002 : 745, al-Tirmidhiy 1978 : 1682.

สายรายงานข้างต้นเป็นการรายงานที่ติดต่อกันระหว่างผู้รายงานทั้งหกคน คือ อะหมัด เป็น ยูนุส จากอะบู บักร เป็น อียาซ จากอัลอะอุมัษ จากมุสลิม จากมัสรูก จากท่านหญิงอาอิชะฮ์ ﷺ ซึ่งทั้งหกคนได้ยืนยันโดยตรงด้วยตัวเองจากคนหนึ่งจากอีกคนหนึ่ง

1.4 ตัวอย่างอิสнадมุตะเศลีลในหนังสือฮัสสุนัน อิมามอัตตัมิมียะฮ์ (سنن الترمذي) ได้รายงานกล่าวว่า: (صحیح الترمذي)

حدثنا محمد بن بشار، حدثنا يحيى بن سعيد ومحمد بن جعفر قالوا حدثنا
شعبة، عن قتادة، عن عكرمة، عن ابن عباس عن النبي صلى الله عليه وسلم
قال : ...

แปลว่า “มุฮัมมัด เป็น บัซซาร ได้รายงานแก่เราว่า ยะหฺยา เป็น สะอีดและ
มุฮัมมัด เป็น ญะอฺฟัร ได้กล่าวว่า ซุบะฮ์ ได้รายงานแก่เราจากเกาะตาอะฮ์
จากอิกริมะฮ์ จากอิบน์ อับบาส จากท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้กล่าวว่า .....”⁽¹⁾

สายรายงานข้างต้นเป็นการรายงานที่ติดต่อกันตั้งแต่ช่วงต้นจนถึงช่วงท้ายของสาย คือ มุฮัมมัด เป็น บัซซาร จากยะหฺยา เป็น สะอีดและมุฮัมมัด เป็น ญะอฺฟัร จากซุบะฮ์ จากเกาะตาอะฮ์ จากอิกริมะฮ์ จากอิบน์ อับบาส ﷺ

ตามทัศนะของปราชญ์หะดีษ อิสнадที่ติดต่อกันจะเป็นส่วนหนึ่งของคุณสมบัติหะดีษ
เศาะหี้หฺหรือหะดีษหะสัน อิสнадมุตะเศลีลของแต่ละสายนั้นจะมีลักษณะที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับ
ลักษณะของผู้รายงานแต่ละท่านทางด้านคุณธรรม (อัตตะอะดีล) หรือด้านความบกพร่อง (อัลญูรฺ)

(2) อิสнадมุนเกาะฎือ

อิสنادมุนเกาะฎือ หมายถึง สายรายงานที่มีการรายงานที่ขาดตอนในช่วงใดช่วงหนึ่ง
ของระเนนดของการรับหะดีษ

อิสنادในลักษณะนี้จะพบได้ในหนังสือฮัสสุนัน หนังสืออัลมุสตัดเราะกะฮ์ หนังสืออัล
มะอาญิม หนังสืออัลอัลมุศ็อนนะฟาต และบางส่วนของหนังสืออัลมะसानีด

2.1 ตัวอย่างของอิสنادมุนเกาะฎือในหนังสือฮัสสุนัน อิมามอันนะสาอียะฮ์ (سنن النسائي) ได้รายงานว่า:

أخبرنا محمد بن أبان البلخي قال : حدثنا معن، عن ابن أبي ذئب، عن
الزهري، عن أبي سلمة بن عبد الرحمن، عن عبد الرحمن بن عوف قال : ...

⁽¹⁾ หะดีษเศาะหี้หฺ บันทีก โดย al-Tirmidhiy 1978 : 1392 ท่านอะบู อีซากล่าวว่า หะดีษนี้เป็นหะดีษหะสันเศาะหี้หฺ

แปลว่า “มุฮัมมัด เป็น อุบาน อัลบัลคีย์ ได้รายงานแก่เราว่า มะอูนุน ได้ รายงานแก่เราจากอิบну อะบี ซิอับ จากอัชชูรียฺ จากอะบุ สะละมะฮฺ เป็น อับดุลเราะหฺมาน จากอัลดุลเราะหฺมาน เป็น เอาฟู กล่าวว่...”⁽¹⁾

สายรายงานหะดีษข้างต้นเป็นสายรายงานที่ขาดตอน การรายงานไม่ต่อเนื่องกัน เพราะ อะบุ สะละมะฮฺ เป็น อับดุลเราะหฺมานนั้นไม่ได้ยินหะดีษโดยตรงด้วยตัวเองจากอับดุลเราะหฺมาน เป็น เอาฟูแต่อย่างใด⁽²⁾ ตามหลักวิชามุศฎาะลาหฺหะดีษ สายรายงานที่ผู้รายงานไม่ได้ยินด้วยตัวเอง จากอาจารย์ของเขาและไม่มีสายอื่นสนับสนุนการได้ยินของเขาแล้วจะถือเป็นสายที่ขาดตอน

2.2 ตัวอย่างของอิสنادมุนเคาะฎิอฺในหนังสืออัศสุนัน อิมามอัคดารีมียฺ (سنن الدارمي) ได้รายงานว่:

أخبرنا الحكم بن المبارك، أنا ابن الدراوردي، عن صالح [بن محمد] بن زائدة، قال : سمعت عمر بن عبد العزيز، عن عقبة بن عامر الجهني، عن النبي صلى الله عليه وسلم قال : ...

แปลว่า “อัลหะกัม เป็น อัลมุบาร็อก ได้รายงานว่ อิบну อัคดะรอวัรดียฺ ได้ รายงานจากศอลิหฺ เป็น มุฮัมมัด เป็น ซาอิดะฮฺ กล่าวว่ ฉันได้ยินอุมัร เป็น อับดุลอะซีซ จากอุกบะฮฺ เป็น อามิร อัลญุสะนียฺ จากท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ กล่าวว่ ...”⁽³⁾

สายรายงานข้างต้นเป็นสายรายงานที่ขาดตอนเกิดขึ้นระหว่างอุมัร เป็น อับดุลอะซีซกับ อุกบะฮฺ เป็น อามิร อัลญุสะนียฺ เพราะอุมัร เป็น อับดุลอะซีซไม่ได้รับหะดีษโดยตรงจากอุกบะฮฺ เป็น อามิร เนื่องจากทั้งสองไม่ได้ร่วมสมัยเดียวกันและไม่เคยพบกัน

⁽¹⁾ *หะดีษฎะอิฟ* บันทึกโดย al-Nasa'iy 2002 : 2283, Ibn Majah n.d. : 1666

⁽²⁾ หะดีษด้วยสายรายงานดังกล่าวนี้เป็นกรรายงานในสองประเภทหะดีษ คือ 1) หะดีษเมากูฟ เป็นการรายงาน ของอันนะสาอียฺในหนังสืออัศสุนัน ซึ่งเป็นสายรายงานที่มุนเคาะฎิอฺ และ 2) หะดีษมัรฟูอฺ เป็นการรายงาน ของอิบну มาญะฮฺในหนังสืออัศสุนันจากสายรายงานของอุสามะฮฺ เป็น ซัยคฺ จากอิบнуซิฮาบ จากอะบุสะละมะฮฺ เป็น อับดุลเราะหฺมาน จากบิดาของเขา ซึ่งท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ กล่าวว่ ... อุสามะฮฺ เป็น ซัยคฺบรรดาปราชญ์นัก วิจารณ์หะดีษมีความเห็นพ้องกันว่ เป็นผู้รายงานที่ฎะอิฟ

⁽³⁾ *หะดีษฎะอิฟ* บันทึกโดย al-Darimiy 1987 : 2401 ด้วยสายรายงานที่ขาดตอน และหะดีษดังที่กล่าวบันทึกโดย Ibn Majah n.d. : 2769 และ al-Hakim 1990 : 2/925. ทั้งสองสายนี้เป็นสายรายงานที่ฎะอิฟ เนื่องจากมาจากการรายงานของศอลิหฺ เป็น มุฮัมมัด เป็น ซาอิดะฮฺ และยังพบอีกว่มาจากสายรายงานเดียวกันกับสายรายงาน ของอิมามอัคดารีมียฺ ได้แก่ สายรายงานที่ขาดตอน

2.3 ตัวอย่างของอิสนาคนุมเเกาะฎือในหนังสืออัสนัน อิมามอันนะสาอีย์ (سنن المحتبی / النسائي) ได้รายงานว่า:

أخبرنا الهيثم بن أيوب الطالقاني قال : حدثنا إبراهيم بن سعد بن إبراهيم بن عبد الرحمن بن عوف قال : حدثنا أبي، عن أبي عبيدة بن مسعود، عن أبيه قال : ... :

แปลว่า “อัลฮัยษัม เป็น อัชชูบ อัฏฏอละกอญีย์ ได้รายงานว่า อิบรอฮีม เป็น สะอูด เป็น อิบรอฮีม เป็น อับดุลเราะหฺมาน เป็น เอาฟ ได้รายงานว่ามี บิดาของฉันได้รายงานแก่นั้นจากอะบุ อับยะฮะฮฺ เป็น มัสอูด จากบิดาของเขา กล่าววว่า...”⁽¹⁾

สายรายงานข้างต้นเป็นสายรายงานที่มุนเเกาะฎือซึ่งเกิดขึ้นระหว่างอะบุ อับยะฮะฮฺกับ บิดาของเขา ซึ่งอะบุ อับยะฮะฮฺไม่ได้ยินหะดีษด้วยตัวเองจากบิดา ทั้งนี้เนื่องจากสายรายงานอื่นทั้ง สามสายทั้งที่รายงานโดยอะบุ ดาวูด อัตติรมิซีย์ และอะหมัดต่างก็รายงานว่าอะบุ อับยะฮะฮฺได้ รายงานจากหุอบะฮฺ และหุอบะฮฺได้รายงานจากอิบน์ มัสอูด (บิดาของอะบุ อับยะฮะฮฺ)

ตามหลักการของนักปราชญ์หะดีษ อิสนาคนุมเเกาะฎือในลักษณะนี้จะถือว่าเป็นอิสนาคนที่อ่อนและหะดีษต่าง ๆ ที่ถูกรายงานด้วยกับสายรายงานเช่นนี้จะเป็หะดีษเฎาะอ็ฟซึ่งอยู่ในระดับต่ำกว่าหะดีษที่ถูกรายงานด้วยอิสนาคนุมตะเศิลและสูงกว่าหะดีษที่ถูกรายงานด้วยอิสนาคนุมเเกาะฎือที่ไม่สามารถยืนยันว่าเป็นหะดีษของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้อย่างแน่นอน

การพิจารณาลักษณะของอิสนาคนุมเเกาะฎือโดยจะพิจารณาในหลายส่วน คือ ช่วงของการขาดตอน และจำนวนผู้รายงานที่ตกหล่น

1) ช่วงของการขาดตอน หมายถึง การขาดตอนของอิสนาคนุมเเกาะฎือในช่วงใดช่วงหนึ่งของสายรายงานจะเป็นช่วงต้น ช่วงกลาง หรือช่วงท้าย

2) จำนวนผู้รายงานที่ตกหล่น

การพิจารณาการขาดตอนของสายรายงานจะพิจารณาตั้งแต่ผู้รายงานคนแรกที่รับหะดีษจากท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ จนถึงผู้รายงานคนสุดท้ายที่ได้รายงานหะดีษ มิใช่พิจารณาเฉพาะช่วงใดช่วงหนึ่งหรือคนใดคนหนึ่งเท่านั้น

⁽¹⁾ หะดีษเฎาะอ็ฟ บันทึกโดย al-Nasa'iy 2002 : 1175. หะดีษเดียวกันบันทึกโดย Abu Dawud 1964 : 995 จากการรายงานของหุอบะฮฺ เป็น อุมร์ al-Tirmidhiy 1978 : 366 จากการรายงานของอะบุ ดาวูด อัฏฏอละกอญีย์ และ Ahmad 1987 : 1/386 จากการรายงานของยะหฺยา เป็น สะอีด ซึ่งผู้รายงานทั้งสาม (หุอบะฮฺ เป็น อุมร์ อะบุ ดาวูด อัฏฏอละกอญีย์ และยะหฺยา เป็น สะอีด) ได้รายงานจากหุอบะฮฺ

อย่างไรก็ตาม สิ่งที่เราควรระวังก็คือ สายรายงานที่ติดต่อกันไม่ได้หมายความว่าจะเป็น หะดِيثที่ถูกต้องเสมอไป แต่จำเป็นต้องพิจารณาถึงสภาพของผู้รายงานแต่ละคนที่ได้รายงาน ตามกระแสนั้นด้วย เพราะตามที่ปรากฏเป็นความจริงพบว่า ในจำนวนผู้รายงานด้วยสายรายงานที่ ติดต่อกันมีผู้รายงานที่ไม่ครบเงื่อนไขของการยอมรับการรายงานของเขา ลักษณะเช่นนี้มีจำนวนไม่ น้อยที่ปรากฏในหนังสือหะดِيثต่าง ๆ ที่มีใช้เศาะหีย์หุ้ลบุคอรีย์และเศาะหีย์หุ้มุสลิม⁽¹⁾ เช่น หนังสือ สุนันอะบี ดาวูด หนังสือสุนันอัคติมิมชีย์ สุนันอันนะสาอีย์ สุนันอิบนิ มาญะฮุ และหนังสืออื่น ๆ

เช่นเดียวกันกับสายรายงานที่มุนเกาะฎู ไม่ได้หมายความว่าหะดِيثนั้นไม่สามารถ นำไปใช้เป็นหลักฐานได้ แต่ที่จะต้องพิจารณาให้รอบคอบก็คือ สายรายงานอื่นที่รายงานด้วยหะ ดِيثเดียวกันซึ่งจะเป็นการแสดงถึงสายรายงานนั้นติดต่อกัน หรือสายรายงานอื่นที่สามารถสนับสนุน สายรายงานที่ขาดตอนจนสามารถเลื่อนฐานะได้⁽²⁾

2.2.6 ประเภทของสะนัค

หะดِيثทุกบทเมื่อพิจารณาจำนวนผู้รายงานในแต่ละสายตั้งแต่ช่วงต้นของสะนัคจนถึง ช่วงท้ายของสะนัคแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ สะนัคอาลีย์ และสะนัคนาซิล (ดู แผนภูมิที่ 2) ไม่ ว่าสะนัคที่ติดต่อกันหรือสะนัคที่ขาดตอนก็ตาม

สะนัคทั้งสองประเภทจะพบได้ในหนังสือหะดِيثต่าง ๆ ทั้งที่เป็นหนังสืออัลญามิอุ อัสเศาะหีย์ หนังสืออัสสุนัน หนังสืออัลมุสตัดร็อก หนังสืออัลมะसानีด และอื่น ๆ

(1) ดู รายละเอียดในบทที่ 5 เรื่องการพิจารณาความถูกต้องของสายรายงานหะดِيث

(2) ดู รายละเอียดในบทที่ 5 เรื่องอัลมุตาบิอาตและอัชชะวาฮิด

แผนภูมิที่ 2 การแบ่งประเภทของสะนัศ

(1) **สะนัดออลีย์ (السند العالی)****ความหมายของสะนัดออลีย์**

สะนัดออลีย์ หมายถึง สายรายงานที่มีผู้รายงานเป็นจำนวนน้อย หากเปรียบเทียบกับสะนัดอื่น ซึ่งบรรดาอุลละมาอ์มีความเห็นที่แตกต่างกันในเรื่องจำนวนที่แน่นอนของจำนวนน้อย บางทัศนะกล่าวว่า อย่างน้อยมีสามคนและบางทัศนะระบุว่าห้าคน เช่น สะนัดของหะดีษที่บันทึกโดยอิมามมาลิก เบ็ญอะนัสในหนังสือ อัลมุวัตฎาะอ์

อิมามอัดดารีมี (سنن الدارمی) ได้รายงานว่า:

أخبرنا يزيد بن هارون، ثنا حميد، عن أنس أنه سمع النبي صلى الله عليه وسلم
 แปลว่า “ยะซีด บิน ฮารูน ได้รายงานจากอะนัส ซึ่งกล่าวว่า
 เขาได้ยินท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ”⁽¹⁾

แผนภูมิที่ 3 สะนัดออลีย์

رسول الله ﷺ

↓
أنس↓
حميد↓
يزيد بن هارون↓
الدارمي

(2/96)

⁽¹⁾ **หะดีษเศาะหীหฺ** บันทึกโดย al-Darimi 1987 : 1923. นอกจากสายรายงานของอัดดารีมีแล้ว ยังพบว่าหะดีษตัวบทยุ่เดียวกันบันทึกโดย al-Bukhariy, Muslim และ Ahmad

(2) สะนัคนาซิด (السند النازل)

ความหมายของสะนัคนาซิด

สะนัคนาซิด หมายถึง สายรายงานที่มีผู้รายงานเป็นจำนวนมาก หากเปรียบเทียบกับสะนัคนอื่นที่มีผู้รายงานน้อย⁽¹⁾ หมายความว่า ผู้รายงานที่มีจำนวนระหว่างสามท่านหรือห้าท่านขึ้นไป เช่น ตัวอย่างต่อไปนี้

แผนภูมิที่ 4 สะนัคนาซิด

⁽¹⁾ Mahmud al-Tahhan 1987 : 180

ระหว่างสัปดาห์สองประเภทนี้ สัปดาห์อภิสัยจะมีฐานะสูงกว่าสัปดาห์นาซิด เพราะการที่หะดีษบทใดมีผู้รายงานจำนวนน้อยก็แสดงให้เห็นว่า หะดีษนั้นจะมีน้ำหนักมากกว่าสายรายงานที่มีผู้รายงานเป็นจำนวนมาก เพราะจำนวนผู้รายงานจะประกอบด้วยผู้ซึ่งมีชีวิตอยู่ในช่วงเวลาของรุ่นที่ได้รับการยกย่องในด้านคุณธรรมทั้งที่เกี่ยวข้องกับการรับ การรายงาน และการปฏิบัติต่อหะดีษ เช่น รุ่นเศาะหาบะฮ์และรุ่นตาบิอิน

2.2.7 ชนิดของอิสناد

หะดีษบางบทมีเพียงหนึ่งสัปดาห์ บางบทมีสองสัปดาห์ บางบทมีสามสัปดาห์ถึงสิบสัปดาห์ และบางบทมีมากกว่าสิบสัปดาห์

(1) สัปดาห์ที่มีผู้รายงานเพียงคนเดียว⁽¹⁾

หะดีษที่มีหนึ่งสัปดาห์ หมายถึง หะดีษที่ถูกรายงานโดยผู้รายงานเพียงคนเดียวเท่านั้นตลอดทั้งสาย ตั้งแต่ช่วงต้นจนถึงช่วงสุดท้ายของสัปดาห์ หะดีษตามกระแสรายงานนี้เรียกว่า *หะดีษเกาะรีบ*

(2) สัปดาห์ที่มีผู้รายงานสองคน⁽²⁾

หะดีษที่มีสองสัปดาห์ หมายถึง หะดีษที่ถูกรายงานโดยผู้รายงานสองคนตั้งแต่ช่วงต้นของสัปดาห์จนถึงช่วงสุดท้าย ไม่ว่าสัปดาห์นั้นเป็นสัปดาห์ที่ติดต่อกันหรือไม่ก็ตาม หะดีษตามกระแสรายงานนี้เรียกว่า *หะดีษอะซิช*

(3) สัปดาห์ที่มีผู้รายงานสามคนถึงเก้าคน⁽³⁾

หะดีษที่มีสามสัปดาห์ หมายถึง หะดีษที่ถูกรายงานโดยผู้รายงานสามคนตลอดทั้งสายหรือช่วงกลางกับช่วงสุดท้าย หะดีษตามกระแสรายงานนี้เรียกว่า *หะดีษมัซฮูร*

(4) สัปดาห์ที่มีผู้รายงานสิบคนหรือมากกว่า⁽⁴⁾

หะดีษที่มีสิบสัปดาห์ หมายถึง หะดีษที่ถูกรายงานโดยผู้รายงานสี่คนตลอดทั้งสายหรือสองช่วงสัปดาห์จะเป็นช่วงใดช่วงหนึ่งที่ติดหล่นก็ตาม

(1) ดูแผนภูมิที่ 5 หน้าที่ 44

(2) ดูแผนภูมิที่ 6 หน้าที่ 47

(3) ดูแผนภูมิที่ 6 หน้าที่ 45

(4) ดูแผนภูมิที่ 5 หน้าที่ 40 (ยกเพียงบางส่วนเท่านั้น)

อย่างไรก็ตาม แต่ละช่วงของสัปดาห์จะมีผู้รายงานคนเดียวกันหรือคนละคนก็จะถือเป็นผู้รายงานของแต่ละสาย

2.2.8 รุ่นต่างๆ ของผู้รายงานหะดีษในแต่ละสัปดาห์

สัปดาห์หรืออิสนาตของหะดีษประกอบด้วยผู้รายงานหลายรุ่นตั้งแต่รุ่นเศาะหาบะฮ์จนถึงสมัยของการบันทึกหะดีษ แต่นักรายงานหะดีษที่มีชื่อเสียงมากที่สุดและเป็นที่ยึดมั่นอย่างแพร่หลายมีสี่รุ่น⁽¹⁾ ด้วยกัน คือ รุ่นเศาะหาบะฮ์ รุ่นตาบิอีน รุ่นตาบิอฺ ตาบิอีน และรุ่นอัครบาอฺ ตาบิอฺ ตาบิอีน

(1) รุ่นเศาะหาบะฮ์ (เริ่มตั้งแต่ปีที่ ฮ.ศ. 10 ถึงปีที่ ฮ.ศ. 93)

1. ความหมายของเศาะหาบะฮ์

เศาะหาบะฮ์ตามหลักภาษาศาสตร์ เป็นอาการนามมาจากคำว่า “صَحَابَ” เหมือนกับคำว่า “سَمِعَ” อาจเป็นคำพหูพจน์และคำเอกพจน์ก็ได้ ซึ่งแปลว่า เพื่อน สหาย อัครสาวก ผู้ติดตาม หรือผู้ที่เข้าใจคนอื่น

ความหมายตามหลักภาษาศาสตร์⁽²⁾ สามารถใช้ทั้งในลักษณะทั่วไป คือใช้ได้กับคนที่ เป็นนบีและคนที่ไม่ใช่ นบีมุฮัมมัด ﷺ และยังสามารถใช้ในลักษณะเฉพาะเจาะจง คือใช้ได้เฉพาะกับ คนที่เป็นนบีมุฮัมมัด ﷺ เท่านั้น

ส่วนความหมายตามหลักวิชาการนั้น อัลฮัสเกาะลานีย์ ให้ความหมายว่า “ผู้ที่พบเห็น ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ครั้ทธาต่อท่าน และเสียชีวิตในขณะที่เป็นมุสลิม”⁽³⁾ ในทางตรงกันข้ามผู้ใดที่ไม่ได้พบเห็นและไม่ได้ครั้ทธาต่อท่านนบีไม่เรียกว่า เศาะหาบะฮ์ เช่นเดียวกันกับผู้เห็นท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ หลังจากท่านเสียชีวิตไปแล้ว

(1) อิบน์ หัจญ์รฺ อัลฮัสเกาะลานีย์ ได้แบ่งรุ่นของเศาะหาบะฮ์ออกเป็น 12 รุ่น (ดู Ibn Hajr al-‘Asqalaniy 1406 : 1/22)

(2) การใช้ความหมายตามหลักภาษาอย่างทั่วไปไม่เฉพาะกับวิชาหะดีษเท่านั้น แต่ใช้กับทุกวิชาจะเป็นวิชาฟิกฮฺ อุกุศฺ อัลฟิกฮฺ และอื่น ๆ และใช้กับทุกบุคคลทุกระดับ สถานะ และรุ่นต่าง ๆ

(3) Ibn Hajr al-‘Asqalaniy 1401 : 1/4

2. คุณลักษณะของเศาะหาบะฮ์

บรรดาเศาะหาบะฮ์เป็นคนที่มีความดี มีคุณธรรม ไม่ว่าจะพวกเขาได้สัมผัสกับพินะฮ์หรือไมก็ตาม⁽¹⁾ พินะฮ์นี้เป็นพินะฮ์ของอะลิมะฮ์ส่วนใหญ่ มีหลักฐานที่ชัดเจนยืนยันในความอะดะละฮ์ของเศาะหาบะฮ์

ก. อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสไว้ว่า

﴿ والسابقون الأولون من المهاجرين والأنصار والذين اتبعوهم بإحسان رضي الله عنهم ورضوا عنه وأعد لهم جنات تجري من تحتها الأنهار خالدون فيها أبداً ذلك الفوز العظيم ﴾

ความว่า “และบรรดาชนรุ่นแรกจากกลุ่มมุฮาญิรีนและกลุ่มอันศอร และผู้ที่ติดตามพวกเขาด้วยความอ่อนโยน ได้รับความชอบธรรมจากอัลลอฮ์และพวกเขาผู้น้อมรับดังกล่าว และพระองค์ทรงเตรียมตำหรับพวกเขาสวรรค์ ซึ่งได้มีนมมีลำธารไหลเขียว พวกเขาจะอยู่ในสวรรค์อย่างถาวร นั่นคือความสำเร็จที่ยิ่งใหญ่ของพวกเขา”⁽²⁾

การบ่งบอกของอายะฮ์ถึงคุณธรรมของบรรดาเศาะหาบะฮ์ คือ การที่บรรดาชนรุ่นก่อนได้ปฏิบัติตามศีลธรรมและจริยธรรมในทุก ๆ อิริยาบถตามคำสั่งของอัลลอฮ์ ﷻ และรสูลุลลอฮ์ ﷺ โดยไม่มีข้ออ้างใด ๆ และไม่เคยมองถึงสาเหตุของการตั้งใช้แม้แต่นิดเดียว จนในที่สุดทำให้พวกเขาได้รับความชอบธรรมจากอัลลอฮ์ ﷻ และความโปรดปรานของพระองค์

ข. อะบู สะอีด อัลคุดรีฮ์ ﷺ ได้รายงาน ว่า ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้กล่าวในลักษณะห้ามปฏิบัติหรือกล่าวสิ่งไม่สมควรทุกประการต่อบรรดาเศาะหาบะฮ์

عن أبي سعيد الخدري رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : ((لا تسبوا أحداً من أصحابي، فإن أحدكم لو أنفق مثل أحد ذهباً ما أدرك مد أحدهم ولا نصيفه))

⁽¹⁾ ดู al-Khatib al-Baghdadiy 1357 : 38-39

⁽²⁾ สุเราะฮ์อัลเตาบะฮ์ อายะฮ์ที่ 100, อายะฮ์ที่เกี่ยวข้องมีกล่าวไว้ในสุเราะฮ์ต่าง ๆ ต่อไปนี้ คือ สุเราะฮ์ อัลฟิถห อายะฮ์ที่ 18 และ 29, สุเราะฮ์ อัลอันฟาถ อายะฮ์ที่ 73 และสุเราะฮ์ อัลหัจร อายะฮ์ที่ 8-10

ความว่า : จากอะบี สะอีด อัลคูรียี ~~๕~~ กล่าวว่า เราะฮุลลอส ~~๕~~ กล่าวว่า “พวกท่านอย่าสาปแช่งเศาะหาบะฮ์ของฉันแม้แต่คนเดียว เนื่องจากคนหนึ่งคนใดในหมู่พวกท่านหากบริจาคทองหนักเท่าภูเขาสูงสุด แน่นอนพวกเจ้าไม่สามารถเทียบเท่ากับพวกเขาได้หรือและแม้แต่บางส่วนเท่านั้นก็ตาม”⁽¹⁾

ค. บรรดาอุละมาอ์มีความเห็นพ้องกันว่า บรรดาเศาะหาบะฮ์นั้นเป็นผู้ที่มีคุณธรรมและซื่อสัตย์โดยได้รับการรับรองจากอัลลอฮ์และท่านนบีเอง เว้นแต่คนบางกลุ่มเท่านั้น ที่ไม่ยอมรับในความอะดะละฮ์ของเศาะหาบะฮ์ เช่น กลุ่มชีอะฮ์และกลุ่มรอฟีฎะฮ์

3. รุ่นต่าง ๆ ของเศาะหาบะฮ์

โดยทั่วไปแล้ว บรรดาเศาะหาบะฮ์นั้นแบ่งออกเป็นสองรุ่นด้วยกันคือ เศาะหาบะฮ์รุ่นอาวุโสและเศาะหาบะฮ์รุ่นเล็ก

เศาะหาบะฮ์รุ่นอาวุโสประกอบด้วย เศาะหาบะฮ์สิบท่าน ที่ท่านนบีให้การรับรองจะได้เข้าสวรรค์อย่างแน่นอน ผู้ศรัทธาในสมัยมักกะฮ์ ผู้ที่อพยพไปยังเมืองหะบะชะฮ์ ผู้ที่เข้าร่วมในคราวทำสนธิสัญญาอัลอะเกาะบะฮ์ครั้งแรกและครั้งที่สอง ผู้ที่อพยพระหว่างสงครามบัตร์และสงครามฮุदैบียะฮ์ บรรดาผู้เข้าร่วมในสงครามทุกประเภท และอื่น ๆ

เศาะหาบะฮ์รุ่นเล็ก คือ บรรดาเศาะหาบะฮ์ที่ได้เห็นท่านนบีในวันสงครามฟัดหฺและวันทำหัจญ์วะดาอฺ เช่น อัศสาอิบ เป็น ยะซีด อัลกัลบียี อัลหะซันและอัลสุซัน เป็น อะลี เป็น อะบีฏอลิบ อัลคุดลอสฺ เป็น อัชชูบัยรฺ อับดุลลอสฺ เป็น อับบาส เป็นต้น

4. เศาะหาบะฮ์ผู้ที่รายงานหะดีษเป็นจำนวนมาก

บรรดาเศาะหาบะฮ์เป็นผู้รายงานหะดีษรุ่นแรก แต่ก็มี ความแตกต่างอยู่บ้างขึ้นอยู่กับความจำและความสามารถของแต่ละท่าน เศาะหาบะฮ์บางท่านได้รายงานหะดีษเป็นจำนวนมากและบางท่านได้รายงานหะดีษน้อยกว่าคนอื่น แต่ที่นี้จะกล่าวในที่นี้เฉพาะบรรดาเศาะหาบะฮ์ที่รายงานหะดีษเป็นจำนวนมากเท่านั้น มีรายชื่อดังนี้

1. อะบู สุรอยเราะฮ์ (59 ฮ.ศ.)	รายงานหะดีษ	5,735	หะดีษ
2. อับดุลลอสฺ เป็น อุมัร (73 ฮ.ศ.)	รายงานหะดีษ	2,630	หะดีษ
3. อะนัส เป็น มาลิก (93 ฮ.ศ.)	รายงานหะดีษ	2,286	หะดีษ

⁽¹⁾ บันทีก โดย al-Bukhariy 2000 : 11/256 และ Muslim 2001 : 10/123

4. อาอิชะฮฺ อุมมุลมุอมีนีน (58 ฮ.ศ.)	รายงานหะดีษ	2,210	หะดีษ
5. อับดุลลอฮฺ เบ็น อับบาต (68 ฮ.ศ.)	รายงานหะดีษ	1,660	หะดีษ
6. ฉุบาบิร เบ็น อับดุลลอฮฺ (78 ฮ.ศ.)	รายงานหะดีษ	1,540	หะดีษ
7. อะบฺนุสซะอีด อัลคุดรี (74 ฮ.ศ.)	รายงานหะดีษ	1,170	หะดีษ

และอื่น ๆ ตามลำดับ

พึงรู้ไว้ว่า ในบรรดาเศาะหาบะฮฺที่เป็นนักรายงานหะดีษที่ชื่อ อับดุลลอฮฺ มีประมาณ 300 ท่าน แต่ที่มีชื่อเสียงมากที่สุดเพียง 4 ท่านเท่านั้น ซึ่งทั้งสี่ท่านนี้มีฉายานามว่า الْعَبَّادُ (อับอุบาดิลละฮฺ) ได้แก่

1. อับดุลลอฮฺ เบ็น อับบาต (68ฮ)
2. อับดุลลอฮฺ เบ็น อุมร์ เบ็น อัลค็อฏฏอบ (73ฮ)
3. อับดุลลอฮฺ เบ็น อ็ชชูบัยร (73ฮ)
4. อับดุลลอฮฺ เบ็น อัมรฺ เบ็ญญ์ อัลเอาศ (65ฮ)

มีอุละมาอ์บางท่านมีความเห็นว่า อับดุลลอฮฺ เบ็น มัสอูด رضي الله عنه นับเป็นอุบาดิลละฮฺแทน อับดุลลอฮฺ เบ็น อัมรฺ เบ็น อาศ

บรรดาเศาะหาบะฮฺที่เป็นนักรายงานหะดีษได้ทำการถ่ายทอดหะดีษด้วยความบริสุทธิ์ใจ ซื่อสัตย์สุจริตและด้วยความอะมานะฮฺ โดยการถ่ายทอดด้วยทหฺที่เป็นคำพูด การปฏิบัติ การยอมรับ คำกล่าวทั้งซิกฺรฺและคฺุอาอ์ในทุกอิริยาบถของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ตามความรู้ของแต่ละท่าน

(2) รุนตาบิอิน (ตั้งแต่ปี ฮ.ศ. 93 จนถึงปี ฮ.ศ. 124)⁽¹⁾

1. ความหมายของตาบิอิน

ตามหลักภาษาศาสตร์คือ ผู้ที่เดินตามหลัง หรือผู้ที่เจริญรอยตามคนอื่น

ตามหลักวิชาการ คือ ผู้ที่พบเห็นเศาะหาบะฮฺ ศรัทธาต่อท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ และเสียชีวิตในขณะที่นับถือศาสนาอิสลาม⁽²⁾ เป็นทัศนะของอุละมาอ์บางท่าน ตามทัศนะของอุละมาอ์

⁽¹⁾ Abd al-Wahhab bin Abd al-Latif 1978 : 46

⁽²⁾ หนังสือเดิม

ส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ตาบิอิน คือ ผู้ที่พบเห็นเสาะหาบะฮุหนึ่งคนหรือมากกว่า ศรัทธาต่อท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ และเสียชีวิตในอิสลาม⁽¹⁾

ทั้งสองทัศนะนี้ไม่มีความขัดแย้งระหว่างกัน แต่เป็นการอธิบายซึ่งกันและกัน จะเห็นได้ว่า ทัศนะที่สองพูดในลักษณะของการพบเห็นของตาบิอินกับเสาะหาบะฮุ ในขณะที่ทัศนะที่หนึ่งนั้นกล่าวถึงการรับหะดีษระหว่างตาบิอินกับเสาะหาบะฮุ

2. ผู้รายงานหะดีษ

ผู้รายงานหะดีษในรุ่นตาบิอินที่มีชื่อเสียงมากที่สุดคือ

1. อิบรอเฮม เป็น ยะซีด อันนะคออียี (96 ฮ.ศ.)
2. อามิร เป็น ชะเราะฮุบิล อัชชูบียี (103 ฮ.ศ.)
3. สาลิม เป็น อับดุลลอฮุ เป็นอุมร์ (106 ฮ.ศ.)
4. มุฮัมมัด เป็น สีรีน (110 ฮ.ศ.)
5. นาฟิอุ เมลาอิบนุอุมร์ (117 ฮ.ศ.)
6. มุฮัมมัด เป็น ซิฮาบ อัชชูอูรียี (124 ฮ.ศ.)
7. อัลกอมะฮุ เป็น กอยสุ อันนะคออียี (162 ฮ.ศ.)

3. นักฟิคุฮ์ทั้งเจ็ดท่าน

จากรุ่นตาบิอินพบว่ามีกลุ่มหนึ่งที่เป็นชาวมะดีนะฮุที่มีชื่อเสียงมากเป็นคนอาลิมทั้งในด้านหะดีษและฟิคุฮ์อิสลามีย์ ซึ่งเป็นที่รู้จักกันในนาม อัลฟูเกาะฮอ อัชชะบะฮะฮุ⁽²⁾

1. สะอิด เป็น อัลมุสัยยิบ (94 ฮ.ศ.)
2. อุรวะฮุ เป็น อัชชูบัยรุ (94 ฮ.ศ.)
3. อะบูนุสซะละมะฮุ เป็น อับดุลเราะห์มาน (94 ฮ.ศ.)
4. อุบัยดุลลอฮุ เป็น อับดุลลอฮุ เป็น อุตบะฮุ (98 ฮ.ศ.)
5. คอริญะฮุ เป็น ซัยดุ (100 ฮ.ศ.)

⁽¹⁾ al-Suyuti 1964 : 2/69

⁽²⁾ al-'Iraqiy 1987 : 231

6. อัลกอซิม เป็น มุฮัมมัด (106 ฮ.ศ.)

7. สุลัยมาน เป็น ยะซาร์ (110 ฮ.ศ.)

4. ขามุค็อดรอมุน⁽¹⁾

คำว่า “**مُحْرَمُونَ**” (มุค็อดรอมุน) เป็นคำพหูพจน์ของคำว่า **مُحْرَمٌ** ซึ่งเป็นเผ่าหนึ่งที่อาศัยอยู่ในประเทศเยเมน หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า หัศรอเมาต

อัลมุค็อดรอมุน หมายถึง ผู้ที่มีชีวิตอยู่ในสมัยญะฮิลียะฮ์และสมัยของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ แต่พวกเขาเหล่านี้ไม่ได้พบเห็นท่านนบี ﷺ เข้ารับนบ้นถือศาสนาอิสลาม อิمامมุสลิมระบุว่า “ขามุค็อดรอมุนมีจำนวนไม่มากประมาณ 20 ท่าน”⁽²⁾

5. จำนวนรุ่นของตาบิอิน

อุละมาฮ์ตาบิอินโดยรวมแล้วแบ่งออกเป็น 3 รุ่นด้วยกันคือ

รุ่นที่ 1 ตาบิอินรุ่นอาวุโส

ตาบิอินรุ่นอาวุโส คือ ผู้ที่พบเห็นเศาะหาบะฮ์ ได้เรียนรู้เรื่องต่างๆ ของศาสนาและรับหะดีษโดยตรงจากเศาะหาบะฮ์ เช่น สะอีด บิน อัลมุสัลยิบ กอยสุบีน ซัยด์ เป็นต้น

รุ่นที่ 2 ตาบิอินรุ่นกลาง

ตาบิอินรุ่นกลางคือ ผู้ที่พบเห็นเศาะหาบะฮ์บางท่านเท่านั้น โดยเฉพาะเศาะหาบะฮ์รุ่นเล็กและร่วมสมัยกับตาบิอินรุ่นอาวุโส เช่น อัลหะซัน อัลบักรีย์ มุฮัมมัด บิน สีรีน อิمامอัชชูรริย์ และเกาะตาอะฮ์ เป็นต้น ตาบิอินรุ่นนี้เป็นอุละมาฮ์ที่มีชื่อเสียงในการท่องจำ บันทึกลงและรายงานหะดีษ หะดีษที่รายงานโดยพวกเขาจะเป็นหะดีษที่อยู่ในระดับเศาะหีห์ เนื่องจากมีความจำเป็นเลิศและระมัดระวังในการรายงานเป็นพิเศษ

รุ่นที่ 3 ตาบิอินรุ่นเล็ก

ตาบิอินรุ่นเล็ก คือ ผู้ที่พบเห็นตาบิอินรุ่นกลางและร่วมสมัยกับเศาะหาบะฮ์รุ่นเล็กบางท่าน ตาบิอินรุ่นเล็กไม่ได้พบเห็นเศาะหาบะฮ์รุ่นอาวุโส เช่น อัลอะอุมัษ บิน นูรอจญ์ อิمامอะบูหะนีฟะฮ์ เป็นต้น

⁽¹⁾ มุค็อดรอม คือ ชนเผ่ากลุ่มหนึ่งของชาวเยเมน

⁽²⁾ Mahmud al-Tahhan 1405 : 231

ผู้รายงานหะดีษในรุ่นตาบิอินทั้งหมดเป็นผู้รายงานซึ่งอยู่ในช่วงกลางของสัณด์ บางสัณด์จะพบว่าในรุ่นนี้จะมีผู้รายงานหะดีษติดต่อกันถึงสองหรือสามท่าน คุณลักษณะของตาบิอินผู้เป็นนักรายงานหะดีษนั้นมีทั้งที่เป็นคนยิเกาะฮฺ คนเศาะดุกุ คนเงาะอิฟ คนมััจญ์ฮุด คนฟาสิก และคนโกหก เป็นต้น

(3) รุ่นตาบิอ ตาบิอิน (ตั้งแต่ปี ฮ.ศ. 124 จนถึงปี ฮ.ศ. 224)⁽¹⁾

1. ความหมายของตาบิอ ตาบิอิน

ตามหลักภาษาศาสตร์ คือ ผู้ที่เดินตามหลังชนรุ่นก่อน

ตามหลักวิชาการ คือ ผู้ที่พบเห็นตาบิอิน ศรัทธาต่อท่านนบี และเสียชีวิตในอิสลาม พวกเขาไม่ได้พบเห็นท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ และไม่ได้พบเห็นเศาะหาบะฮฺ⁽²⁾

2. ผู้รายงานหะดีษ⁽³⁾

ผู้รายงานหะดีษจากรุ่นตาบิอ ตาบิอินที่มีชื่อเสียง และเป็นที่รู้จักกันในหมู่ นักวิชาการ และสังคมมุสลิมก็คือ

1. สุฟยาน เป็น สะอิด อัศเชารีย์ (161 ฮ.ศ.)
2. มาลิก เป็น อะนัส (179 ฮ.ศ.)
3. วัะกีอฺ เป็น อัลญุรรอหฺ (190 ฮ.ศ.)
4. สุฟยาน เป็น อุยัยนะฮฺ (198 ฮ.ศ.)
5. ญอมีเราะฮฺ เป็น เราะบีอะฮฺ (202 ฮ.ศ.)
6. มุฮัมมัด เป็น อิดริส อัชชาฟีอี (204 ฮ.ศ.)
7. อัลฟีฏลุ เป็น ดุคัยนุ (218 ฮ.ศ.)
8. มุฮัคคัด เป็น มุฏริฮัด (220 ฮ.ศ.)

และท่านอื่นๆ

⁽¹⁾ Abd al-Wahhab bin Abd al-Latif 1978 : 21

⁽²⁾ Mahmud al-Tahhan 1405 : 231

⁽³⁾ บางคนเป็นทั้งนักรายงานหะดีษและนักฟิสิกุ บางคนเป็นผู้เชี่ยวชาญเฉพาะหะดีษเพียงอย่างเดียว

อุละมาอ์ตาบิอู ตาบิอิน ส่วนมากเป็นผู้รายงานที่มีความจำในระดับดี⁽¹⁾ หรือดีเยี่ยมและเป็นผู้รายงานที่มีความรู้แม่นยำทั้งในด้านการรายงานและการท่องจำหะดีษตลอดจนการวิเคราะห์สถานภาพของผู้รายงานทั้งทางด้านคุณธรรมและความบกพร่องตั้งแต่ช่วงต้นจนถึงช่วงสุดท้ายของสันะดี⁽²⁾

3. รุ่นต่าง ๆ ของตาบิอู ตาบิอิน

อุละมาอ์ตาบิอู ตาบิอิน ที่เป็นผู้รายงานหะดีษ ตั้งแต่บุคคลแรกจนถึงบุคคลสุดท้ายที่เสียชีวิตแบ่งออกเป็น 3 รุ่นคือ

รุ่นที่ 1 ตาบิอู ตาบิอินรุ่นอาวุโส

ตาบิอู ตาบิอินรุ่นอาวุโส คือ ผู้ที่พบเห็นตาบิอิน ได้เรียนรู้เรื่องต่าง ๆ ของศาสนาและรับหะดีษโดยตรงจากตาบิอิน เช่น อิมามมาลิก เบน อะนัส ยูฟยาน อัษเชารีย์ อิมามอัชชาฟีอีย์ และท่านอื่น ๆ⁽³⁾

รุ่นที่ 2 ตาบิอู ตาบิอินรุ่นกลาง

ตาบิอู ตาบิอินรุ่นกลาง คือ ผู้ที่พบเห็นตาบิอินบางท่านท่านนั้นและร่วมสมัยกับ ตาบิอินรุ่นอาวุโส เช่น สุฟยาน เบน อุยษนะฮฺ อิบน์ อุลัษชะฮฺ เป็นต้น

รุ่นที่ 3 ตาบิอู ตาบิอินรุ่นเล็ก

ตาบิอู ตาบิอินรุ่นเล็ก คือ ผู้ที่ได้พบเห็นและร่วมสมัยเดียวกันกับตาบิอู ตาบิอิน รุ่นกลาง แต่พวกเขาไม่ได้พบเห็นเศาะหาบะฮฺเช่น อิมามอัชชาฟีอีย์ อะบูดาอูด อัญญาละลีซีย์ เป็นต้น

4. สถานภาพของนักรายงาน

สถานภาพโดยทั่วไปของรุ่นตาบิอู ตาบิอิน มีทั้งผู้รายงานที่เชื่อถือได้ในการรายงานหะดีษและมีผู้ที่ไม่เชื่อถือไม่ได้ เนื่องจากหลายสาเหตุด้วยกัน เช่น ความจำไม่ดี ปกปิดอาจารย์ ไม่เป็นที่รู้จักกันว่าเป็นผู้รายงานหะดีษ เป็นคนโกหก เป็นต้น

(1) หมายถึง หะสัน (حسن) หรือญัยฮิด (جيد)

(2) รายละเอียดต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับสถานภาพด้านคุณธรรมและความบกพร่องจะมีการอธิบายในบทต่อไป

(3) อุละมาอ์รุ่นตาบิอู ตาบิอิน จะมีจุดเด่นที่เห็นได้ชัดเจนคือ การปกป้องหะดีษของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ และคัดค้านศาสตร์ด้านหะดีษเพื่อเป็นรากฐานสำหรับชนรุ่นหลังได้ศึกษา เช่น ตักริจญ์หะดีษ อิลาละหะดีษ เป็นต้น

(4) รั้นอ้ตบาวู ตาบิอู ตาบิอิน (ตั้งแต้ปี ฮ.ศ. 224 จนถึงปี ฮ.ศ. 303)⁽¹⁾

1. ความหมายของอ้ตบาวู ตาบิอู ตาบิอิน

ตามหลักภาษา คือ ผู้ที่เดินตามหลังชนรั้นก่อนพวกเขา

ตามหลักวิชาการ คือ ผู้ที่ได้พบเห็นรั้นตาบิอู ตาบิอิน ศรัทธาต่อท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ และเสียชีวิตในขณะที่นับถือศาสนาอิสลาม⁽²⁾

จากนิยามข้างต้นพอสรุปได้ว่า ผู้ที่พบเห็นอ้ตบาวู ตาบิอู ตาบิอิน แต่ไม่ศรัทธาต่อท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ และเสียชีวิตในสภาพปฏิเสธศรัทธาจะไม่นับเป็นอ้ตบาวู ตาบิอู ตาบิอิน

ดังนั้น การที่จะเรียกว่าเป็นอ้ตบาวู ตาบิอู ตาบิอินได้นั้นต้องประกอบด้วยเงื่อนไข 3 ประการ ได้แก่ พบเห็นตาบิอู ตาบิอิน ศรัทธาต่อท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ และเสียชีวิตในสภาพที่เป็นมุสลิม

ผู้ที่มีลักษณะข้างต้นที่มีความศรัทธาต่อท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ จะแบ่งออกเป็นหลายกลุ่มด้วยกัน อาทิเช่น กลุ่มผู้รายงานหะดีษ กลุ่มผู้รับหะดีษ และกลุ่มที่ไม่เห็นความสำคัญของหะดีษ อย่างไรก็ตาม การมีลักษณะอย่างไรก็ไม่สำคัญยิ่งกว่า การยอมรับหะดีษและการปฏิบัติตามหะดีษของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ

2. ผู้รายงานหะดีษ

ผู้ที่มีชื่อเสียงในการรายงานหะดีษของอุละมาอ์รั้นนี้มีมากมายแต่ที่จะกล่าวในที่นี้เป็นตัวอย่างเพียงบางท่านเท่านั้น ในจำนวนนี้มีคณาจารย์ของอิมามทั้งหกด้วย⁽³⁾ เช่น

1. หัฟศ เป็น อุมัร (225 ฮ.ศ.)
2. อับดุลลอฮฺ เป็น มุฮัมมัด อันนุฟัยลีย์ (234 ฮ.ศ.)
3. อะบูบ็กร เป็น อะบีซัยบะฮฺ (239 ฮ.ศ.)

⁽¹⁾ Abd al-Wahhab bin Abd al-Latif 1978 : 48

⁽²⁾ ผู้ที่มีลักษณะข้างต้นที่มีชีวิตอยู่ในสมัยตาบิอู อ้ตบาวูอินมีมากมาย ทั้งที่เป็นชาวยิว ชาวคริสต์ และอื่น ๆ

⁽³⁾ อิมามทั้งหกหรืออ้ศหาว อ้ลกุฎบ อ้ชชีตตะฮฺ ได้แก่ อัลบุคอรีย (البخاري) มุสลิม (مسلم) อะบู ดาวูด (أبو داود) อัตตัมิมิซีย์ (الترمذي) อันนะสาอีย (النسائي) และอิบนุมาญะฮฺ (ابن ماجه) และอีกกลุ่มหนึ่งเรียกว่าอิมามทั้งเก้าหรือที่รู้จักกันในนาม อ้ศหาว อ้ลกุฎบ อ้ตติสอะฮฺ ได้แก่ อิมามทั้งหกท่านและเพิ่มอีก3ท่าน คือ อะหมัด เป็น หันบัล (أحمد بن حنبل) อิมามมาลิก (مالك) และอ้ดคาร์มีย (الدارمي)

4. มุฮัมมัด เป็น อัลอะลาอู (247 ฮ.ศ.)

4. มุฮัมมัด เป็น ยะหฺยา เป็นฟาริส (255 ฮ.ศ.)

5. มุฮัมมัด เป็น บะซาร (250 ฮ.ศ.)

และท่านอื่นๆ

อุละมาอ์รุ่นนี้ส่วนมากแล้วจะอยู่ในช่วงท้ายของสะนัดหะดีษ (สายรายงาน) ในบรรดานักรายงานทั้งสามช่วงของสะนัด

3. รุ่นต่าง ๆ ของอัตบาอู ตาบิอู ตาบิอิน

ผู้รายงานหะดีษในรุ่นอัตบาอู ตาบิอู ตาบิอินแบ่งออกเป็น 3 รุ่น ดังนี้

รุ่นที่ 1 อัตบาอู ตาบิอู ตาบิอินรุ่นอาวุโส คือ ผู้ที่พบเห็นตาบิอู ตาบิอินรุ่นเล็ก เช่น อิมามอะหมัด เป็น หันบัล อะบูบักร เบ็น อะบีซัยบะฮฺ เป็นต้น

รุ่นที่ 2 อัตบาอู ตาบิอู ตาบิอินรุ่นกลาง คือ ผู้ที่พบเห็นตาบิอู ตาบิอินและร่วมสมัยกับตาบิอู ตาบิอินรุ่นกลาง

รุ่นที่ 3 อัตบาอู ตาบิอู ตาบิอินรุ่นเล็ก คือ ผู้ที่พบเห็นและร่วมสมัยกับตาบิอู ตาบิอินรุ่นเล็ก แต่พวกเขาไม่ได้พบเห็นตาบิอู ตาบิอินรุ่นอาวุโส

4. สถานภาพของนักรายงานหะดีษ

ผู้รายงานหะดีษทั้งสามรุ่นหรือสี่รุ่นดังที่กล่าวมาข้างต้น คือ สูดยอดของนักรายงานหะดีษโดยที่พวกเขาเหล่านั้นได้ทุ่มเทความพยายามอย่างสูงในการรวบรวมหะดีษ วิธีการที่ใช้เป็นวิธีการที่ขอดีเยี่ยม ได้วางรากฐานที่เกี่ยวกับหลักการและระเบียบต่าง ๆ ในการรายงานหะดีษ ในช่วงระยะดังกล่าวบรรดาอุละมาอ์เหล่านี้ก็ได้สะสมผลงานที่น่ายกย่องเป็นอย่างมาก ดังนี้

หนึ่ง คิดตามสายรายงานหะดีษ⁽¹⁾

สอง ให้การยอมรับด้วยหะดีษ⁽²⁾

สาม วิเคราะห์สถานภาพของผู้รายงานแต่ละคน⁽³⁾

(1) บันติก โดย Muslim 1978 : 1/11

(2) Akram Diya' al-'Umariy 1405 : 24

(3) หนังสือเดิม

ถึงอย่างไรก็ตาม เรื่องสะนัดหรือสายรายงานหะดีษเป็นเรื่องที่สำคัญในบรรดาเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับศาสตร์ด้านหะดีษ จากการศึกษาเรื่องสะนัดอย่างจริงจังทำให้ทราบว่า บรรดาอุลามอ์หะดีษสามารถจำแนกหะดีษออกเป็นหลายระดับ เช่น หะดีษเศาะหี้หุ หะดีษเกาะอีฟ และหะดีษเมฆูอู หะดีษที่แข็งแรงและหะดีษอ่อน หะดีษที่ใช้ได้และ หะดีษที่ใช้ไม่ได้ ะหุยา เป็นสะอิด อัลลอฎฎอน กล่าวตอบคำถามที่ว่า “ท่านไม่กลัวหรือที่ท่านได้ตำหนิและไม่ยอมรับหะดีษจากการรายงานของพวกเขา (ผู้รายงานที่มีความบกพร่อง) ซึ่งจะเป็นผู้ที่โต้แย้งท่าน ณ อัลลอฮฺ ในวันกิยามะฮฺ? ท่านะหุยาตอบว่า ฉันคิดว่าการโต้ตอบของพวกเขาในเรื่องดังกล่าวดีกว่าที่ท่านนบีจะตำหนิฉันด้วยคำกล่าวของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ที่ว่า “ทำไมท่านเป็นผู้โกหกต่อหะดีษของฉัน”⁽¹⁾

2.2.9 แผนภูมิของอิสนาต

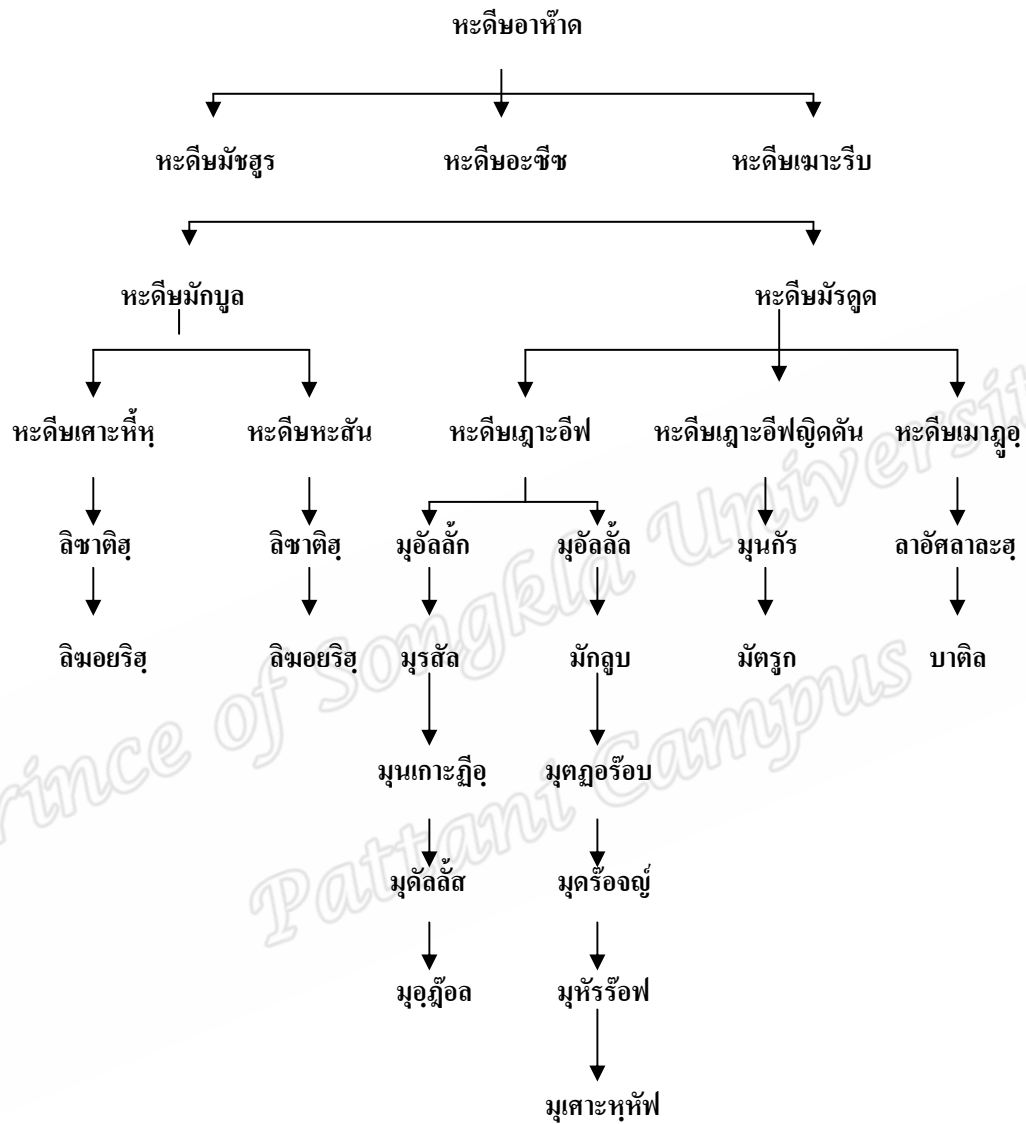
การเขียนแผนภูมิอิสนาตของหะดีษสามารถเขียนได้ 2 แบบ คือ แผนภูมิแนวตั้ง และ แผนภูมิแนวนอน

(1) แผนภูมิแบบแนวตั้ง

แผนภูมิแบบแนวตั้ง หมายถึง การจัดสายรายงานของหะดีษทั้งเรียงตามลำดับการรายงานตั้งแต่ต้นสายจนถึงท้ายสุดของสายรายงาน โดยจัดเรียงลำดับของแต่ละรุ่นจากชั้นบนลงมาล่าง (ดู แผนภูมิที่ 5)

⁽¹⁾ Mustafa al-Siba'iy 1987 : 98

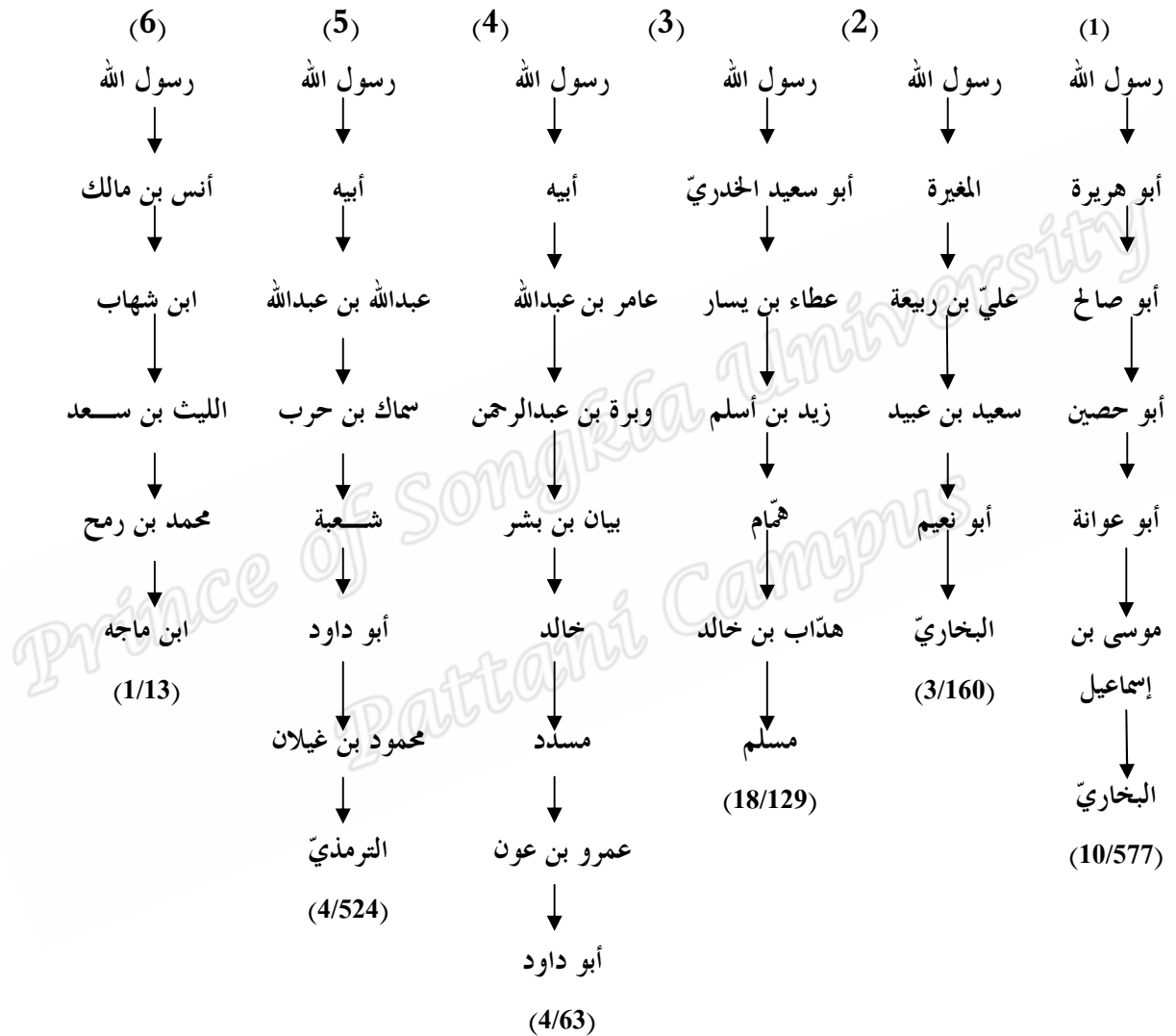
แผนภูมิที่ 5 แผนภูมิหะดีษแบบแนวตั้ง

แผนภูมิหะดีษแบบแนวตั้ง (ต่อ)

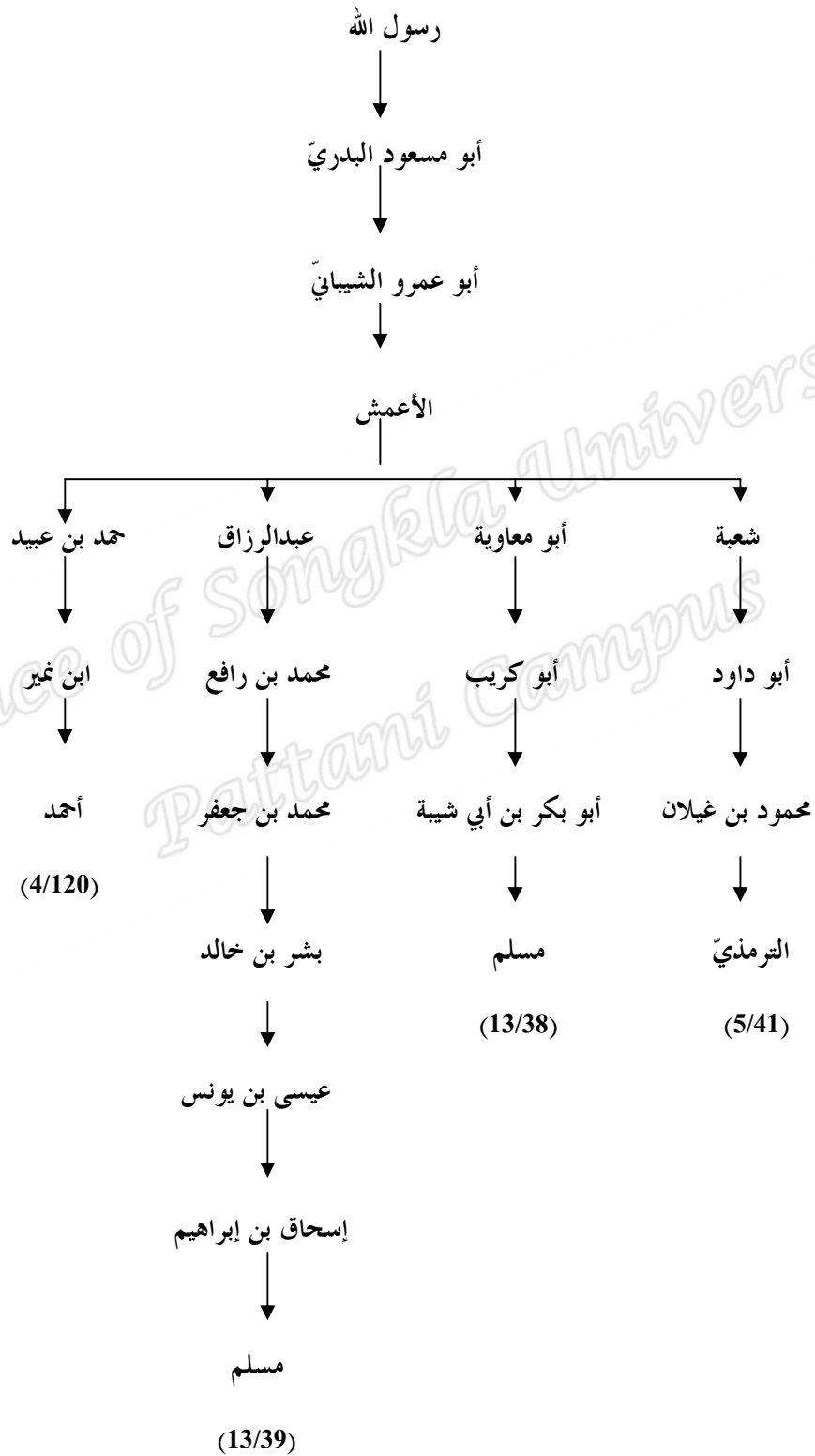
อิสานาดหะดีษมุตะวาติร

((من كذب عليّ متعمداً فليتبوأ مقعده من النار))

แผนภูมิตะอ์ฮะดีษแบบแนวตั้ง (ต่อ)

สัณด์หะดีษมัชฮูร

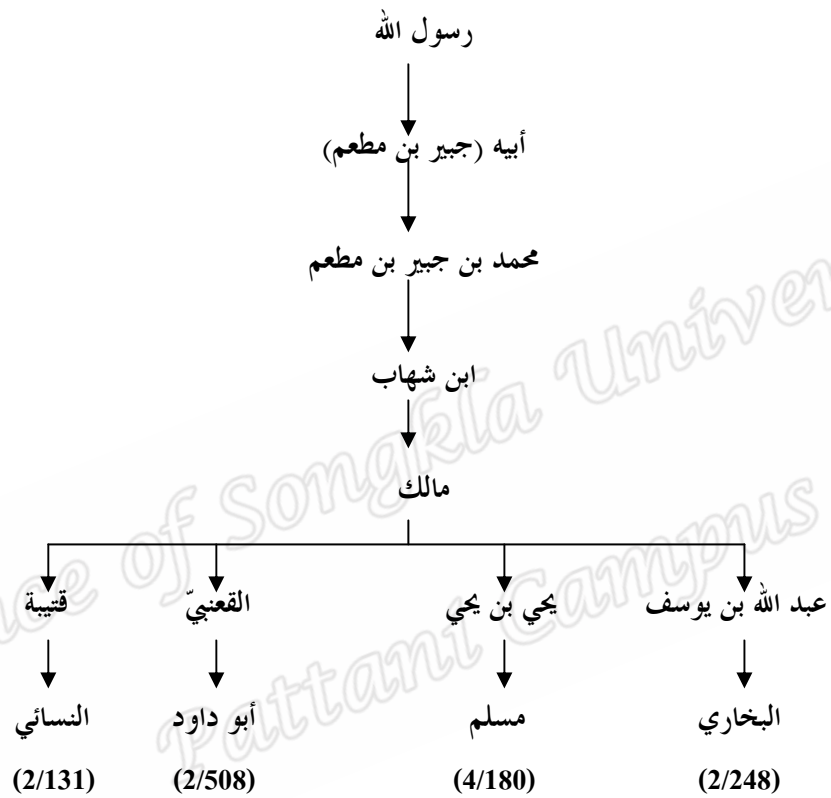

แผนภูมิหะดีษแบบแนวตั้ง (ต่อ)

สะนั้ดหะดีษเกาะรีบ

แผนภูมิจาะฮะดีษแบบแนวตั้ง (ต่อ)
สายรายงานหะดีษญะบัยร เป็น มุฎอิม

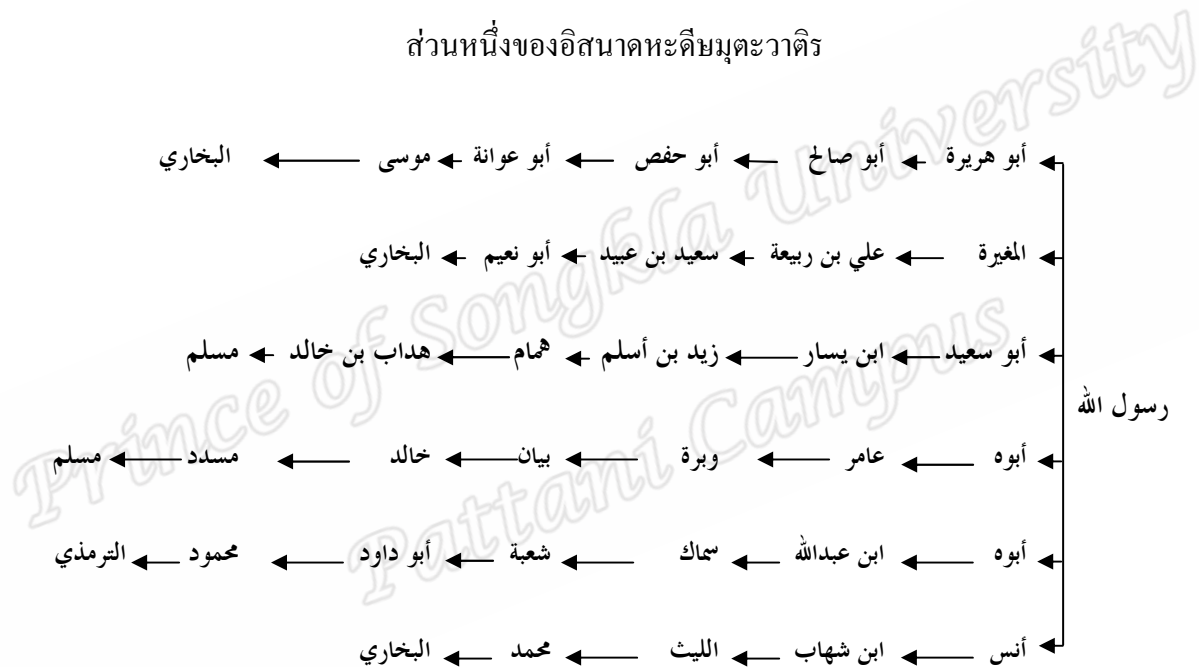

(2) แผนภูมิสะนั้ดหะดีษแบบแนวนอน

แผนภูมิสะนั้ดหะดีษแบบแนวนอน หมายถึง การจัดเรียงลำดับของสายรายงานแต่ละรุ่นของสายรายงานโดยการวางจากขวาไปซ้ายตามลำดับผู้รายงานหะดีษในแต่ละสาย (ดู แผนภูมิที่ 6, 7 และ 8)

แผนภูมิที่ 6 แผนภูมิหะดีษแบบแนวนอน

ส่วนหนึ่งของอิสนาตหะดีษมุตะวาติร

แผนภูมิหะดีษแบบแนวนอน (ต่อ)

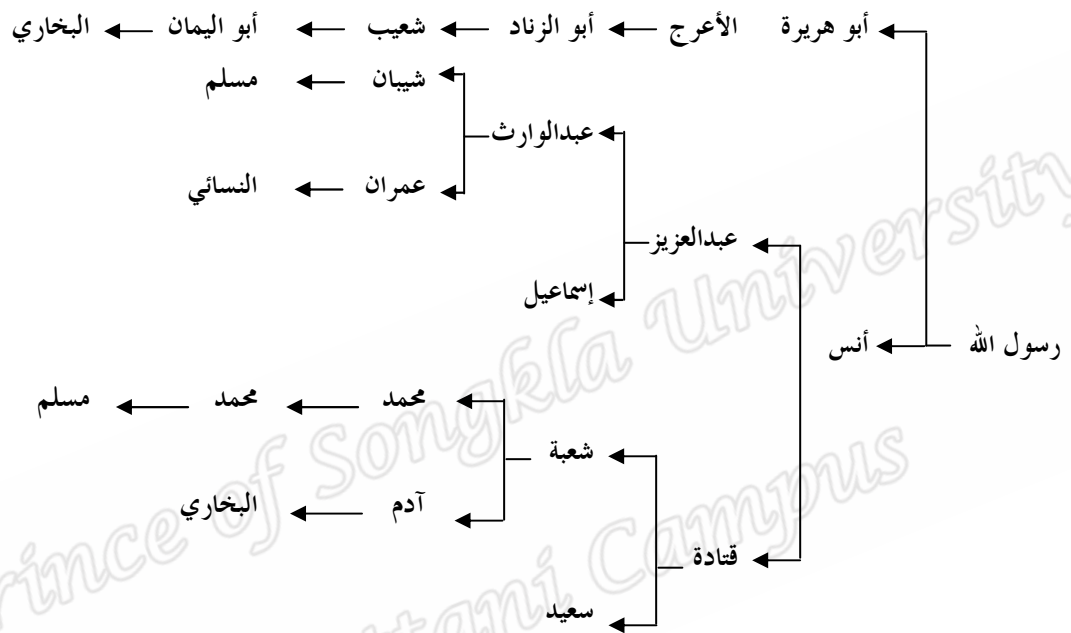
อิสнадหะดีษมัชฮูร

Prince of Songkla University
Pattani Campus

แผนภูมิหะดีษแบบแนวนอน (ต่อ)

อิสнадหะดีษอะซีซ

2.3 มะตันหะดีษ

2.3.1 ความหมายของมะตัน

(1) ความหมายเชิงภาษา

มะตัน “متن” มาจากรากศัพท์ในภาษาอาหรับคำว่า *متنًا ومتنًا متن* แปลว่า ตัวบท คำพหูพจน์ของ “มัดนุ” ก็คือ มุดุนัน “متوناً”⁽¹⁾

คำว่า มะตัน หรือ มัดนุ ตามหลักภาษาอาหรับอาจจะใช้ได้ทั้งที่เป็นตัวบทคำพูดของท่านศาสดามุฮัมมัด ﷺ และคำพูดของคนอื่น ๆ เช่น มะตันอิบนุ อะกีล มะตันอัจญ์รูมิยะฮฺ มะตันอัลฮัรอะฮฺของอันนะวะวี มะตันอิซซัยยฺ เป็นต้น ซึ่งเป็นการนำมาใช้ในลักษณะทั่วไป

ตามหลักไวยากรณ์ภาษาอาหรับต้องสะกดว่า มัดนุ เป็นการสะกดในรูปของอาการนาม ส่วนการสะกดมะตัน เป็นการสะกดตามภาษาพูดของการเขียนภาษานั้น ๆ ดังนั้น การสะกดคำว่า มะตัน อาจจะสะกดได้ทั้งมะตันหรือมัดนุ

(2) ความหมายเชิงวิชาการ

มะตัน หมายถึง ตัวบทหะดีษของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ หรือเสาะหาบะฮฺ⁽²⁾

คำว่า “มะตัน” มักจะใช้กับตัวบททั่วไปที่นับว่าเป็นหะดีษ ไม่ว่าจะหะดีษนั้นถูกพาดพิงถึงท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ทั้งที่เรียกว่าหะดีษกุดสีฮฺหรือหะดีษมัรฟูอฺ หะดีษที่พาดพิงถึงเสาะหาบะฮฺที่เรียกว่า หะดีษเมากูฟ หะดีษที่พาดพิงถึงตาบิอิน และตาบิอุ ตาบิอินที่เรียกว่า หะดีษมักฏูอฺ และอาจจะใช้กับคำพูดอื่น ๆ ที่เป็นตัวบทหลักเหมือนกับการใช้ในเชิงภาษาก็ได้

อุละมาอ์ได้กล่าวว่า การใช้ศัพท์ในทางภาษานั้นจะใช้ในลักษณะทั่วไป ไม่เจาะจงเฉพาะกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือคนใดคนหนึ่งเท่านั้น ซึ่งการนำมาใช้ในทางภาษาศาสตร์จะครอบคลุมกว่าการใช้ในทางวิชาการ

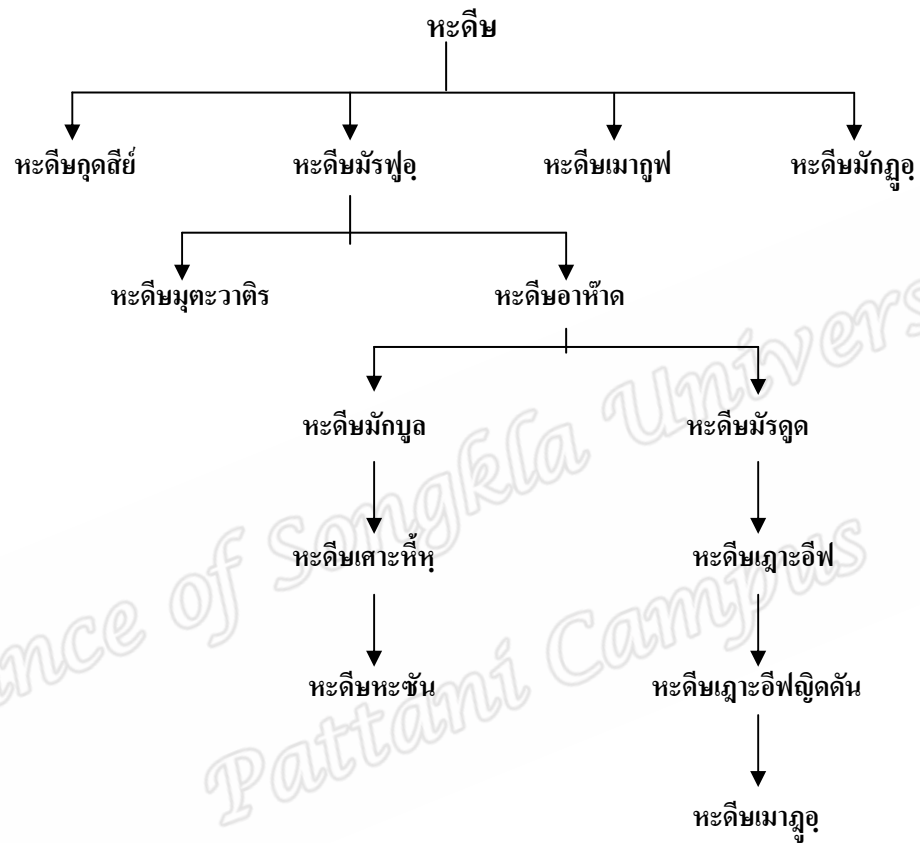
2.3.2 ประเภทของตัวบทหะดีษและข้อบัญญัติ

โดยทั่วไปแล้วตัวบทหะดีษมีหลายประเภท เมื่อพิจารณาที่มาของตัวบท หรือการกล่าวพาดพิงไปถึงซึ่งสามารถสรุปได้มี 5 ประเภท ได้แก่ ตัวบทที่เป็นกุดสีฮฺ ตัวบทที่เป็นมัรฟูอฺ ตัวบทที่เป็นเมากูฟ ตัวบทที่เป็นมักฏูอฺ และตัวบทที่เป็นเมากูอฺ (ดูแผนภูมิที่ 7)

⁽¹⁾ al-Fairuz Abadiy n.d. : 459

⁽²⁾ al-Tahanawiy 1998 : 78

แผนภูมิที่ 7 แผนภูมิการจำแนกประเภทของตัวบทหะดีษ

(1) ตัวบทที่เป็นหะดีษกุศสิทธิ์

1) ความหมายของหะดีษกุศสิทธิ์

ตามหลักภาษาศาสตร์ คำว่า “قدس” แปลว่า สะอาด บริสุทธิ์ เช่น น้ำที่สะอาดหรือน้ำที่บริสุทธิ์ ไม่ปะปนกับสิ่งอื่นใด ซึ่งผันมาจากคำภาษาอาหรับ قَدْوساً وَقَدْوساً قَدْوساً ส่วนคำว่า “قدس” กุศสิทธิ์ เป็นอาการนามในรูปของนิสบะฮฺ หรือการพาดพิงถึงในเชิงของความหมาย อันหมายถึง การพาดพิงถึงอาดมันต์ที่บริสุทธิ์

ดังนั้น หะดีษกุศสิทธิ์ คือ หะดีษที่สะอาดบริสุทธิ์ ไม่มีสิ่งอื่นใดรวมอยู่ด้วย ซึ่งเป็นการพาดพิงไปยังชาติที่ทรงสะอาดและทรงบริสุทธิ์ปราศจากมลทินต่าง ๆ

ตามหลักวิชาการ หะดีษกุศสิทธิ์ หมายถึง หะดีษที่รายงานโดยท่านนบี ﷺ ด้วยสายรายงานของท่านเองพาดพิงถึงอัลลอฮฺ ﷻ⁽¹⁾

สาเหตุที่เรียกหะดีษเป็นหะดีษกุศสิทธิ์เพราะคำพุดนั้นพาดพิงไปยังอัลลอฮฺ ﷻ ซึ่งเป็นคำพุดที่สะอาดบริสุทธิ์

2) การรายงานหะดีษกุศสิทธิ์

เนื่องจากหะดีษกุศสิทธิ์เป็นหะดีษที่พาดพิงถึงอาดมันต์ที่ทรงบริสุทธิ์ การรายงานหะดีษกุศสิทธิ์นั้นจะต้องใช้จำนวนเฉพาะเจาะจงที่แตกต่างจากการรายงานของตัวบทอื่นในจำนวนตัวบท ซึ่งกำหนดใช้จำนวนหนึ่งจำนวนใดจาก 2 จำนวนด้วยกัน มีดังต่อไปนี้

จำนวนที่ 1 ผู้รายงานกล่าวว่า จากท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ตามที่ท่านได้รายงานจากอัลลอฮฺ ﷻ หรือพระเจ้า พระองค์ตรัสว่า “.....” ตัวอย่างเช่น

عن ابن عباس رضي الله عنهما عن النبي صلى الله عليه وسلم فيما يروي عن ربه عزوجل قال : ((إن الله كتب الحسنات والسيئات، ثم بين ذلك، فمن هم بحسنة فلم يعملها كتبها الله له عنده حسنة كاملة، فإن هم فعملها، كتبها الله له عنده عشر حسنات إلى سبعمائة ضعف إلى أضعاف كثيرة. ومن هم بسيئة فلم يعملها، كتبها الله عنده حسنة كاملة، فإن هو هم بما فعلها، كتبها الله سيئة واحدة))

⁽¹⁾ Mahmud al-Tahhan 1405 : 120

ความว่า จากอิบนุอับบาส⁽¹⁾ ﷺ เล่าจากท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ตามที่ท่านได้กล่าวรายงานจากพระเจ้าของท่าน พระองค์ตรัสว่า “แท้จริงพระองค์อัลลอฮ์ได้บันทึกไว้ซึ่งความดีและความชั่ว และพระองค์ได้อธิบายเรื่องดังกล่าว ดังนั้นผู้ใดมีความประสงค์จะทำในสิ่งที่ดีแต่เขาไม่ได้ทำ พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ จะบันทึกไว้สำหรับเขาหนึ่งความดี เมื่อเขาได้ปฏิบัติความดีนั้น พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ จะบันทึกให้แก่เขาสิบเท่าจนถึงเจ็ดร้อยเท่าหรือมากกว่า และผู้ใดตั้งใจจะทำในสิ่งชั่ว แต่เขาไม่ได้ทำ พระองค์อัลลอฮ์จะบันทึกให้แก่เขาหนึ่งความดี แต่เมื่อเขาลงมือทำสิ่งชั่วนั้น พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ จะบันทึกแก่เขาหนึ่งเท่านั้น”⁽²⁾

สำนวนที่ 2 ผู้รายงานกล่าวว่า เราะสูดลลอฮ์ ﷻ กล่าวว่า พระองค์อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า “...” ตัวอย่างเช่น

عن أبي هريرة رضي الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : إن الله عزوجل قال : ((من عادى لي ولياً فقد آذنته بالحرب))

ความว่า จากอะบู ฮุร็อยเราะฮ์ ﷺ กล่าวว่า เราะสูดลลอฮ์ ﷻ ได้กล่าวว่า “แท้จริงอัลลอฮ์ทรงตรัสว่า “ผู้ใดเป็นศัตรูกับผู้นำของฉัน ฉันอนุญาตให้ทำสงครามกับเขา”⁽³⁾

จากสองสำนวนที่ได้กล่าวข้างต้น การรายงานหะดีษกุดสียะจะใช้สำนวนเฉพาะเจาะจงคือ สำนวนหนึ่งสำนวนใดเท่านั้น ไม่สามารถที่จะเปลี่ยนเป็นสำนวนอื่นได้ ฉะนั้นการที่จะรู้จักหะดีษกุดสียะนั้นจะต้องสังเกตสำนวนการรายงาน เพราะทั้งสองสำนวนนั้นจะใช้สำหรับรายงานหะดีษประเภทอื่น ๆ มิได้

4) ระดับของหะดีษกุดสียะ

ถึงแม้ว่าหะดีษกุดสียะเป็นหะดีษที่บริสุทธิ์ แต่เนื่องจากการรายงานหะดีษนี้เหมือนกับหะดีษอื่น ๆ โดยต้องอาศัยกระบวนการอิสนาต ดังนั้น หะดีษกุดสียะก็มีหลายระดับด้วยกันทั้งที่เป็น

⁽¹⁾ ท่านคือ อับดุลลอฮ์ เป็น อับบาส เป็น อับดุลมุฏฏอฮ์ เป็น ฮาซิม อัลกุเราะซีฮ์ ท่านเป็นเศาะหาบะฮ์ที่มีความเชี่ยวชาญด้านการอ่านอัลกุรอานและการตีความอัลกุรอาน ท่านเป็นทั้งนักอรรถาธิบายอัลกุรอานและนักท่องจำหะดีษ ท่านเสียชีวิตในปี ฮ.ศ. 58 (Ibn Hajr al-‘Asqalaniy n.d. : 2/89)

⁽²⁾ บันทึกโดย al-Bukhariy 2000 : 8/103

⁽³⁾ บันทึกโดย al-Bukhariy 2000 : 11/340-341

หะดีษกุศสิทธิ์เศาะหีหฺ หะดีษกุศสิทธิ์หะซัน หะดีษกุศสิทธิ์ญะอะอิฟ และหะดีษกุศสิทธิ์เมาฏูอฺ ซึ่งขึ้นอยู่กับสถานภาพของผู้รายงานแต่ละท่านทั้งทางด้านคุณธรรมและความบกพร่อง ทั้งนี้เพราะหะดีษกุศสิทธิ์มีสายรายงานเหมือนกับหะดีษนะบะวีย์ที่ประกอบด้วยผู้รายงานที่มีสถานภาพหลากหลาย

5) การนำมาใช้เป็นหลักฐาน

หะดีษกุศสิทธิ์ที่อยู่ในระดับเศาะหีหฺหรือหะซันจำเป็นจะต้องนำมาใช้เป็นหลักฐาน ส่วนหะดีษกุศสิทธิ์ที่มีระดับญะอะอิฟหรือเมาฏูอฺไม่อนุญาตให้ใช้เป็นหลักฐาน

(2) ตัวอย่างที่เป็นหะดีษมัรฟูอฺ

1) ความหมายของหะดีษมัรฟูอฺ

ตามหลักภาษาศาสตร์ คำว่า “مرفوع” แปลว่า ยกขึ้นไปยัง หรือพาดพิงถึง เช่น ยกสิ่งของไปยังคนหนึ่งคนใด หรือพาดพิงถึงคน ๆ หนึ่ง ในด้านภาษาคำว่า “مرفوع” จะใช้ได้กับท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ บุคคลทั่วไป หรือแม้แต่สิ่งของก็ตาม

ตามหลักวิชาการ หมายถึง สิ่งที่ผู้รายงานพาดพิงถึงท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ โดยระบุเป็นคำพูด การกระทำ การยอมรับ หรือคุณลักษณะตลอดจนชีวประวัติของท่านนบี⁽¹⁾

ในทางปฏิบัติจริงหะดีษมัรฟูอฺมักจะใช้ในลักษณะเฉพาะเจาะจงกับท่านนบี ﷺ เท่านั้น การใช้ในลักษณะเช่นนี้เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายในหมู่นักวิชาการทุกแขนง

2) ชนิดและตัวอย่างของหะดีษมัรฟูอฺ

จากนิยามข้างต้นพอสรุปได้ว่า หะดีษมัรฟูอฺมี 4 ชนิดด้วยกัน คือ มัรฟูอฺเกาลียฺ (ที่เป็นคำพูด) มัรฟูอฺฟีอิลียฺ (การกระทำ) มัรฟูอฺตุกรียฺ (การยอมรับ) และมัรฟูอฺวัคไฟียฺ (คุณลักษณะ)

ชนิดที่ 1 หะดีษมัรฟูอฺเกาลียฺ (المرفوع القولي)

หะดีษมัรฟูอฺเกาลียฺ หมายถึง คำพูดของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ที่ได้กล่าวในสถานการณ์ต่าง ๆ จะเกี่ยวกับเรื่องศาสนาหรือเรื่องทางโลก เช่น การดูอาอฺ การให้คำตัดสิน การอ่าน การปฏิสัมพันธ์ การค้าขาย และอื่น ๆ

⁽¹⁾ ดู Ibn al-Salah 1405 : 57

หะดีษมัรฟูอุนิดนี้ เรียกอีกชื่อว่า หะดีษเกาลีย ตัวอย่าง มีเศาะหาบะฮะท่านหนึ่งได้ รายงานว่า ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้กล่าวเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งในสถานการณ์ สถานที่ และเวลา เช่น กล่าวถึงเรื่องทะเลและหะรอม การห้าม คำตักเตือน เป็นต้น

หะดีษมัรฟูอุนิดนี้จะให้หุก่มทั้งที่เป็นวาญิบ สุนัต หะรอม มักรูฮฺ และมุบาหฺ ซึ่งขึ้นอยู่กับจำนวนคำพูดที่กล่าวออกมาหรือมีกรณีแวดล้อมอื่น ๆ แสดงถึงหุก่มใดหุก่มหนึ่งจากห้าหุก่มดังที่กล่าว

ชนิดที่ 2 หะดีษมัรฟูอุนิดฟีอิลีย (المرفوع الفعلي)

หะดีษมัรฟูอุนิดฟีอิลีย หมายถึง การกระทำของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ต่อหน้าเศาะหาบะฮะ หรือต่อหน้าท่านหญิงในกลุ่มภริยาของท่าน และการกระทำในทุก ๆ อิริยาบถของท่านนบีไม่ว่าจะเป็นเรื่องส่วนตัว อิบาตะฮะฮฺ มุอามะลาต มุนากะฮะฮะต และอื่น ๆ

หะดีษมัรฟูอุนิดฟีอิลีย เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า หะดีษฟีอิลีย⁽¹⁾ ตัวอย่าง เช่น เศาะหาบะฮะฮฺ กล่าวว่าการกระทำของท่านนบี ﷺ เป็นอย่างนี้หรือท่านนบี ﷺ ได้ปฏิบัติในลักษณะนี้ และอื่น ๆ

หะดีษมัรฟูอุนิดฟีอิลียจะให้หุก่มทั้งที่เป็นวาญิบ สุนัต หะรอม และมักรูฮฺ เหมือนกับหุก่มของหะดีษมัรฟูอุนิดเกาลีย

ชนิดที่ 3 หะดีษมัรฟูอุนิดตักรียีย (المرفوع التقريري)

หะดีษมัรฟูอุนิดตักรียีย หมายถึง การยอมรับของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ต่อการกระทำของเศาะหาบะฮะฮฺบางคนที่ได้ปฏิบัติต่อหน้าท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ หรือลับหลังท่าน ให้การยอมรับต่อคำอ่านของเศาะหาบะฮะฮฺบางคนที่ได้อ่านต่อหน้าท่าน

หะดีษมัรฟูอุนิดนี้เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า หะดีษตักรียีย ตัวอย่างเช่น เศาะหาบะฮะฮฺท่านหนึ่งกล่าวว่า ได้มีการปฏิบัติต่อหน้าท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ อย่างนี้ และไม่มีมีการปฏิบัติจากท่านในเรื่องดังกล่าว การให้การยอมรับของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ มักจะใช้จำนวนที่หลากหลาย เช่น

1. จำนวนที่ชัดเจนต่อข้อซักถามของเศาะหาบะฮะฮฺ เช่น ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ กล่าวว่า “คุณปฏิบัติถูกต้องแล้ว” (أصبحت)

2. จำนวนที่พูดในเชิงให้กำลังใจต่อการกระทำของเศาะหาบะฮะฮฺ หรือต่อคำพูดของพวกเขา เช่น ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ กล่าวว่า “แท้จริงอัลลอฮฺ ﷻ ทรงรักเขา” (إن الله يحب) เป็นต้น

3. การเจียบต่อการกระทำของเศาะหาบะฮะฮฺบางคน กล่าวคือ ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ไม่ได้ปฏิเสธ หรือไม่ได้ให้การยอมรับ เช่น ไม่ได้สั่งและไม่ได้ห้ามเศาะหาบะฮะฮฺ

⁽¹⁾ มัรฟูอุนิดฟีอิลียไม่ว่าการกระทำนั้นเป็นเรื่องส่วนตัวของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ หรือไม่ก็ตาม หุก่มของการกระทำนี้ครอบคลุมสำหรับท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ และรวมถึงประชาชาติด้วย

หะดีษมัรฟูอ์ดักกรีรียะจะมีเพียงหุ้กุ่มเดียวเท่านั้น คือ หุ้กุ่มมูบาหุ (ฮารุส) อนุญาตให้ปฏิบัติได้ กล่าวคือ ผู้ใดต้องการปฏิบัติก็สามารถทำได้และผู้ใดไม่ประสงค์จะปฏิบัติก็ไม่ผิดกับบทบัญญัติอิสลามแต่อย่างใด หะดีษมัรฟูอ์ชนิดนี้เป็นการเปิดโอกาสแก่ประชาชาติในเรื่องต่าง ๆ โดยเฉพาะเรื่องที่สามารถอำนวยความสะดวกสำหรับทุกคนในการดำรงชีวิต

ชนิดที่ 4 หะดีษมัรฟูอ์วัศฟี (المرفوع الوصفي)

หะดีษมัรฟูอ์วัศฟี หมายถึง คุณลักษณะที่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้ปฏิบัติในทุกอิริยาบถ และในทุกสถานการณ์ตลอดชีวิตของท่าน เช่น เสาะหาบะฮุกล่าวว่ ท่านนบี ﷺ ปฏิบัติตัวอย่างนี้หรือท่านกล่าวเช่นนี้ เป็นต้น

หะดีษมัรฟูอ์ตามลักษณะเช่นนี้เรียกอีกชื่อว่า หะดีษวัศฟี

หะดีษมัรฟูอ์วัศฟีจะมีหุ้กุ่มทั้งที่เป็นหุ้กุ่มวาญิบ สุนัต และมูบาหุ ซึ่งเป็นสิ่งที่ดีหากมีการปฏิบัติตามดังเช่นการปฏิบัติของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ

3) ระดับของหะดีษมัรฟูอ์

หะดีษมัรฟูอ์มีหลายระดับทั้งที่เป็นหะดีษเศาะหี้หุ หะดีษหะซัน หะดีษเงาะอ็อฟ หะดีษเงาะอ็อฟญิดัน และหะดีษเมฆูอ์ หะดีษทั้งห้าระดับนี้ขึ้นอยู่กับสถานภาพของผู้รายงานหะดีษแต่ละคนตั้งแต่ช่วงต้น ช่วงกลางหรือช่วงสุดท้ายของสะนัด

4) การนำมาใช้เป็นหลักฐานและปฏิบัติตาม

หะดีษมัรฟูอ์นั้นเชื่อว่าสามารถใช้เป็นหลักฐานได้ทั้งหมด หากแต่บางหะดีษใช้เป็นหลักฐานได้และบางหะดีษก็ใช้เป็นหลักฐานไม่ได้ ตามทัศนะของอุละมาอ์หะดีษ หากหะดีษมัรฟูอ์สามารถพาดพิงไปยังท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ด้วยกระบวนการรายงานที่ถูกต้องแล้ววาญิบจะต้องปฏิบัติตามและนำมาใช้เป็นหลักฐานได้

พึงทราบเป็นการเบื้องต้นว่า หะดีษมัรฟูอ์บางครั้งจะขัดแย้งกับหะดีษเมฆูอ์ และบางครั้งจะขัดแย้งกับหะดีษมัรฟูอ์ด้วยกัน ในกรณีเช่นนี้จะต้องปฏิบัติตามหะดีษมัรฟูอ์ที่เศาะหี้หุ

(3) ตัวบทที่เป็นหะดีษเมฆูอ์

1) ความหมายตามหลักภาษาศาสตร์

คำว่า “موقوف” เป็นอาการนามในรูปของม็อฟูล (กรรม) มาจากคำว่า “لوقف” ซึ่งแปลว่า หยุด หรือสุดที่

ตามหลักวิชาการ หมายถึง สิ่งที่พาดพิงถึงบรรดาเสาะหาบะฮะฮุจะเป็นคำพูด การกระทำ และการยอมรับ ที่ไม่ใช่พาดพิงถึงท่านนบี ﷺ⁽¹⁾

การที่เรียกว่า หะดีษเมากูฟนั้นก็เนื่องจากสิ้นสุดในด้านคำพูด การกระทำ และการยอมรับเพียงแก่เสาะหาบะฮะฮุเท่านั้น

2) ชนิดและตัวอย่างของหะดีษเมากูฟ

จากนิยามข้างต้น หะดีษเมากูฟสามารถจำแนกออกเป็น 3 ชนิดดังนี้

ชนิดที่ 1 หะดีษเมากูฟเกาลียะ (الموقوف القولي)

หะดีษเมากูฟเกาลียะ หมายถึง คำพูดของเสาะหาบะฮะฮุที่ได้กล่าวในเวลาและสถานที่แตกต่างกันและไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับใด ๆ กับท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ

คำพูดหรือคำกล่าวของเสาะหาบะฮะฮุที่ผู้รายงานแอบอ้างว่าได้ยินหรือได้เห็นโดยตรงจากเสาะหาบะฮะฮุซึ่งไม่มีกรณีแวดล้อม⁽²⁾ บ่งชี้ถึงการอ้างมาจากท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ แม้แต่คำเดียว แต่หากมีกรณีแวดล้อมแสดงถึงการพาดพิงถึงท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ จะไม่เรียกว่าเป็นหะดีษเมากูฟ เช่น ผู้รายงานกล่าวว่า เสาะหาบะฮะฮุท่านหนึ่งกล่าวว่า⁽³⁾ “.....” ตัวอย่าง

قال علي بن أبي طالب رضي الله عنه : “حدثوا الناس بما يعرفون، أتريدون أن يكذب الله ورسوله”

ความว่า อะลี เป็น อะบี กุอ์เล็บ ﷺ กล่าวว่า “จงอธิบายให้คนอื่นฟังด้วยภาษาที่เข้าใจได้ หรือพวกเจ้าต้องการจะกล่าวโกหกต่ออัลลอฮ์ ﷻ และเราะซูลของพระองค์”⁽⁴⁾

ชนิดที่ 2 หะดีษเมากูฟฟีอูลียะ (الموقوف الفعلي)

หะดีษเมากูฟฟีอูลียะ หมายถึง การกระทำของเสาะหาบะฮะฮุที่เกิดขึ้นในทุก ๆ สถานการณ์ทุก ๆ อิริยาบถและลักษณะต่างๆ

(1) al-'Iraqiy 1407 : 51

(2) กรณีแวดล้อมเป็นที่รู้จักกันในหมู่อุละมาอ์คือ “قرينة” หรือหลักฐานจากอัลกุรอานและอัศสุนนะฮ์

(3) หมายถึง คำกล่าวที่มาจากเสาะหาบะฮะฮุ หรือกล่าวจากเสาะหาบะฮะฮุอีกท่านหนึ่ง

(4) บันทีก โดย al-Bukhariy 2000 : 1/56

การกระทำของเศาะหาบะฮ์ที่เป็นเมากูฟนั้นต้องมาจากการรายงานที่อ้างถึงพวกเขาโดยตรงและไม่เกี่ยวข้องกับท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ แต่อย่างใด ตัวอย่างเช่น ผู้รายงานกล่าวว่า เป็นการกระทำของเศาะหาบะฮ์ท่านนี้ หรือมีเศาะหาบะฮ์ท่านหนึ่งได้กระทำสิ่งนี้เป็นต้น

قال البخاريّ _ رحمه الله : " وأمّ ابن عباس وهو متيمم "

ความว่า อิมามอัลบุคอรี⁽¹⁾ กล่าวว่า อิบน์อุบบาส رضي الله عنه เป็นอิมามนำละหมาดทั้ง ๆ ที่ท่าน (อาบน้ำละหมาดด้วย) การตะฮัมม⁽²⁾

ชนิดที่ 3 หะดีษเมากูฟตักริรีย (الموقوف التقريري)

หะดีษเมากูฟตักริรีย หมายถึง เศาะหาบะฮ์ให้การยอมรับต่อคำพูดหรือการกระทำของคนหนึ่งคนใดที่ปรากฏต่อหน้าพวกเขาหรือจากการบอกเล่าให้แก่พวกเขา⁽³⁾

ตัวอย่างหะดีษเมากูฟตักริรีย เช่น ตาบิอินท่านหนึ่งได้รายงานว่าเขาได้ปฏิบัติอย่างหนึ่งอย่างใดต่อหน้าเศาะหาบะฮ์ท่านหนึ่ง แต่ไม่ได้รับการปฏิเสธจากพวกเขาแม้แต่คนเดียวหรือตาบิอิน กล่าวว่า เขาได้กระทำสิ่งหนึ่งต่อหน้าเศาะหาบะฮ์ท่านหนึ่ง เศาะหาบะฮ์ท่านนั้นให้การยอมรับต่อการกระทำหรือพวกเขาไม่ปฏิเสธ ดังที่ปรากฏในเคาะบ์⁽⁴⁾ ต่อไปนี้

أن عمر بن الخطاب رضي الله عنه نهى عن المغالات في المهور، فقالت امرأة : ليس ذلك إليك يا عمر، أن الله عزوجل يقول : ﴿ وآتيتم إحداهن قنطاراً من ذهب ﴾ . وقال : كلکم أفقه من عمر .

ความว่า “แท้จริงอุมร์ เป็น อัลค็อฏฏอบ ได้ห้ามเรียกค่ามะฮัรแพง (เกินกว่าเหตุ) มีผู้หญิงท่านหนึ่งกล่าวว่า เรื่องนี้ไม่ใช่สำหรับตัวท่านแต่อย่างใด นางก็อ่านอายะฮ์ ﴿ وآتيتم إحداهن قنطاراً من ذهب ﴾⁽⁵⁾ ความว่า “และเจ้าจงมอบแก่พวกนางสิ่งมีค่าจากทอง” และอุมร์กล่าวว่า ทุกคนในกลุ่มพวกเจ้าเข้าใจ (เรื่องมะฮัร) ดีกว่าอุมร์เสียอีก”⁽⁶⁾

(1) ท่านคือ มุฮัมมัด เบ็น อิสมาอิล เบ็น อิบรอฮีม อัลบุคอรี มีความรู้ความเชี่ยวชาญในด้านหะดีษเป็นการเฉพาะ ท่านได้แต่งตำราในสาขาวิชาหะดีษมากมายทั้งที่เกี่ยวกับตัวบทหะดีษ อีสานาคหะดีษ และนักรายงานหะดีษ ท่านได้รับฉายานามว่า *อะมีร์ อัลมุมินีน ฟิ อัลหะดีษ* (Ibn Hajr al- 'Asqalaniy n.d. : 2/198)

(2) บันทีก โดย al-Bukhariy 2000 : 1/82

(3) คือ เศาะหาบะฮ์ให้การยอมรับต่อคำพูดหรือการกระทำของเศาะหาบะฮ์ด้วยกัน หรือให้การยอมรับต่อคำพูดหรือการกระทำของตาบิอิน และไม่ได้รับการคัดค้านจากเศาะหาบะฮ์ท่านอื่น

(4) เคาะบ์ หมายถึง คำพูด การกระทำและการยอมรับของเศาะหาบะฮ์

(5) สุเราะฮ์อันนิสาอ์ อายะฮ์ที่ 20

(6) บันทีก โดย Abd al-Razaq (อ้างถึงใน al-San'aniy 1997 : 3/321)

สิ่งที่น่าสังเกตประการหนึ่งคือ การที่ผู้รายงานกล่าวพาดพิงถึงเศาะหาบะฮฺ และเศาะหาบะฮฺกล่าวพาดพิงไปยังท่านนบี ﷺ ในลักษณะใดก็ตามที่สามารถเข้าใจว่ามาจากท่านนบี ﷺ กรณีเช่นนี้ไม่ใช่เป็นหะดีษเมากูฟ แต่เป็นหะดีษมัรฟูอ⁽¹⁾

3) ระดับของหะดีษเมากูฟ

หะดีษเมากูฟไม่ได้อยู่ในระดับเดียวกัน แต่บางหะดีษอยู่ในระดับหะดีษเศาะหีหฺ บางหะดีษอยู่ในระดับหะสันและบางหะดีษอยู่ในระดับหะดีษญะอะอ์ฟ⁽²⁾ อย่างไรก็ตามมีอุละมาอ์บางท่านเห็นว่าหะดีษเมากูฟสามารถให้การสนับสนุนหะดีษอื่นได้ หากหะดีษที่เกี่ยวข้องนั้นเป็นหะดีษญะอะอ์ฟที่มีสาเหตุมาจากความบกพร่องในกระบวนการรายงานหรือความบกพร่องด้านความจำ

4) การนำมาใช้เป็นหลักฐานและปฏิบัติตาม

การนำหะดีษเมากูฟมาเป็นหลักฐานนั้นให้พิจารณาจาก 2 ประการ คือ ประการแรก หะดีษเมากูฟที่ไม่ใช่หุก่มมัรฟูอ หากอยู่ในระดับหะดีษเมากูฟที่เศาะหีหฺหรือหะซันก็สามารถนำมาใช้เป็นหลักฐานได้ และยังสามารถให้การสนับสนุนหะดีษมัรฟูอญะอะอ์ฟอีกด้วย เนื่องจากบรรดาเศาะหาบะฮฺจะปฏิบัติตามสุนนะห์ และประการที่สองคือ หะดีษเมากูฟที่มีหุก่มเป็นมัรฟูอก็มีฐานะเหมือนกับหะดีษมัรฟูอทุกประการ

ที่กล่าวมาข้างต้นนั้น คือ ในกรณีที่หะดีษเมากูฟไม่ขัดแย้งกับหะดีษมัรฟูอที่ใช้เป็นหลักฐานได้⁽³⁾ ส่วนหะดีษเมากูฟที่ขัดแย้งกับหะดีษมัรฟูอที่มีฐานะญะอะอ์ฟ อุละมาอ์มีความเห็นที่แตกต่าง ซึ่งบางทัศนะระบุว่า ให้นำหะดีษเมากูฟใช้เป็นหลักฐาน และบางทัศนะกล่าวว่า ให้นำหะดีษมัรฟูอญะอะอ์ฟเป็นหลักฐานได้ แต่ในกรณีหะดีษเมากูฟขัดแย้งกับหะดีษเมากูฟ จะต้องใช้หะดีษเมากูฟเป็นหลักฐาน ถึงแม้ว่าจะอยู่ในระดับหะดีษญะอะอ์ฟก็ตาม

แต่ในทางปฏิบัติจริง การนำหะดีษเมากูฟมาเป็นหลักฐานนั้นอุละมาอ์มีทัศนะแบ่งเป็น 2 กลุ่มด้วยกัน คือ

กลุ่มที่หนึ่ง เป็นการปฏิบัติของอิมามอัชชาฟีอีย์ อิมามอะหฺมัด เป็น หันบัล อิมามอัลบัยฮะกีษีและท่านอื่น ๆ ใช้หะดีษเมากูฟเป็นหลักฐาน ตามทัศนะของอุละมาอ์บางกลุ่ม หะดีษเมากูฟต้องมาก่อนกียาสเสมอ⁽⁴⁾ ตัวอย่าง การยกมือทั้งสองข้างในการละหมาดญะนาซะฮฺ ซึ่งอุ

(1) รายละเอียดจะอธิบายในเรื่องหะดีษเมากูฟหุก่มมัรฟูอ

(2) รายละเอียดมีการอธิบายในบทที่ 5

(3) หะดีษเมากูฟและหะดีษมัรฟูอมีหลายระดับทั้งระดับเศาะหีหฺ หะสัน และญะอะอ์ฟ

(4) ดู Madkur 1987 : 81

ละมอ์กลุ่มนี้ให้พิทว่าว่า สุนัดให้ยกสองมือทุกครั้งเมื่อกล่าวตักบิร ทั้ง 4 ครั้งโดยยึดหะดีษเมากูฟของ อิบน์ อุมร์ที่มีฐานะเป็นหะดีษหะสัน⁽¹⁾

กลุ่มที่สอง เป็นการปฏิบัติของอิมามอะบูหะนีฟะฮฺ ซึ่งมีความเห็นว่า หะดีษเมากูฟใช้เป็นหลักฐานไม่ได้ เนื่องจากเป็นเพียงคำพูดของคนบางคนเท่านั้น คำพูดอาจจะถูกหรือผิดก็ได้⁽²⁾ ด้วยเหตุดังกล่าว อิมามอะบูหะนีฟะฮฺกล่าวว่า ไม่ถือเป็นสุนัดในการยกมือทั้งสองข้างขณะกล่าวตักบิรในละหมาดขณะนาซะฮฺทั้งสี่ครั้ง ท่านใช้หะดีษมัรฟูอ์เกาะอ์ฟถือเป็นหลักฐานเพื่อยืนยันต่อพิทว่าดังกล่าว⁽³⁾

หะดีษเมากูฟที่มีหุค่มเป็นหะดีษมัรฟูอ์

นอกจากหะดีษเมากูฟที่ได้อธิบายไปแล้วนั้น จะมีหะดีษเมากูฟอีกชนิดหนึ่ง ซึ่งเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายในนาม หะดีษเมากูฟที่มีฐานะเป็นหุค่มมัรฟูอ์ หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า **หะดีษเมากูฟหุค่มีย** ที่เรียกหะดีษเช่นนี้ก็เพราะเป็นคำกล่าวหรือการกระทำของเศาะหาบะฮฺแต่มีการเกี่ยวพันกันกับท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ในเรื่องนั้น ๆ ในด้านของหุค่ม กล่าวคือ ตัวบทหะดีษเป็นเมากูฟ แต่หุค่มของหะดีษเป็นมัรฟูอ์ โดยทั่วไปแล้วหะดีษในลักษณะนี้มี 3 ลักษณะด้วยกัน คือ

ลักษณะที่ 1 คำพูดของเศาะหาบะฮฺที่ไม่อยู่ในกรอบของการอิจญ์ดีฮาดและไม่ได้อยู่ในฐานะของการอธิบายศัพท์หรือขยายความเอง ตัวอย่างเช่น

1. คำอธิบายเกี่ยวกับเรื่องราวต่าง ๆ ที่ผ่านมาในอดีตเกี่ยวกับการสร้างมัสญิด
2. คำพูดที่กล่าวถึงเรื่องราวต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต เช่น มีการพูดถึงการฆ่าฟันกันพิตนะฮฺต่าง ๆ และวันกิยามะฮฺ เป็นต้น
3. คำพูดที่กล่าวถึงผลตอบแทนที่มีต่อมนุษย์

ลักษณะที่ 2 ผู้รายงานกล่าวรายงานหะดีษแต่ขาดพินถึงเศาะหาบะฮฺโดยใช้คำหนึ่งคำใดต่อไปนี้ “يرفعه” หรือ “ينميّه” หรือ “يلبغ به” หรือ “رواية عنه” ตัวอย่างเช่น หะดีษจากการรายงานของอัลอะอูรอัจญ์ กล่าววว่า :

عن أبي هريرة رضي الله عنه رواية : تقاتلون قوماً صغار الأعين

(1) บันทีก โดย al-Baihaqiy 1990 : 3/258

(2) ดู Madkur 1987 : 81

(3) บันทีก โดย Abu Dawud 1964 : 2/169

ความว่า จากอะบูสุรอรเราะฮ์ ๕ ในบางสายรายงานกล่าวว่า พวกเขาจะต่อสู้กับกลุ่มหนึ่งที่มีอายุน้อย⁽¹⁾

ลักษณะที่ 3 ผู้รายงานกล่าวว่า มีเศาะหาบะฮ์ท่านหนึ่งกล่าวรายงานหะดีษโดยใช้สำนวนการรายงานต่อไปนี้ “أمرنا بكذا” หรือ “نهينا عن كذا” หรือ “من السنة كذا” และใช้สำนวนอื่น ๆ ในลักษณะเดียวกัน⁽²⁾ ตัวอย่างเช่น

1. คำพูดของเศาะหาบะฮ์บางท่านกล่าวว่า

((أمرنا بلال أن يشفع الأذان، وأن يوتر الإقامة))

ความว่า “บิลาลได้สั่งพวกเราให้กล่าวอะซานในสำนวนเป็นคู่และอีกอมัตเป็นคู่”⁽³⁾

2. คำพูดของอุมมะฮ์อะฮ์กล่าวว่า

((نهينا عن اتباع الجنائز، ولم يعزم علينا))

ความว่า “พวกเราเป็นที่ห้ามติดตามญะนาซะฮ์ (ศพ) แต่ไม่ใช่เป็นการสั่งห้ามเด็ดขาด”⁽⁴⁾

3. คำรายงานของอะบูกิลาะละฮ์จากญาบิร ๕ กล่าวว่า

((من السنة إذا تزوجَّ البكر على الثيب أقام عندها سبعا))

ความว่า “บางท่านที่เป็นสุนนะฮ์⁽⁵⁾ คือ เมื่อมีการแต่งงานกับหญิงสาวในบรรดาหญิงหม้ายให้อยู่กับนางเป็นเวลาเจ็ดวัน”⁽⁶⁾

นอกจากสำนวนที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ยังมีอีกหลายสำนวนที่กล่าวในทำนองนี้และมีความหมายเดียวกันซึ่งไม่จำเป็นต้องอธิบายซ้ำอีก

⁽¹⁾ บันทีก โดย al-Bukhariy 2000 : 4/56

⁽²⁾ สำนวนข้างต้นเป็นสำนวนที่แสดงถึงการพาดพิงถึงท่านนบีมุฮัมมัด ๕

⁽³⁾ บันทีก โดย al-Bukhariy 2000 : 2/189

⁽⁴⁾ บันทีก โดย al-Bukhariy 2000 : 3/56

⁽⁵⁾ หมายถึง ส่วนหนึ่งที่มาจากการปฏิบัติของท่านนบีมุฮัมมัด ๕ และสนับสนุนให้บรรดาเศาะหาบะฮ์ปฏิบัติคือการอยู่ร่วมกันกับภรรยาหลังจากการแต่งงานกับนางเป็นเวลาเจ็ดวัน การปฏิบัติเช่นนี้จะได้รับผลบุญและความศุริมงคล เนื่องจากได้ปฏิบัติตามแนวทางของท่านนบีมุฮัมมัด ๕

⁽⁶⁾ บันทีก โดย al-Bukhariy 2000 : 8/68

อย่างไรก็ตาม หะดีษเมากูฟที่มีหุก่มเป็นมัรฟูอ์ก็สามารถใช้เป็นหลักฐานได้หากการรายงานของหะดีษนั้นๆ มีฐานะเป็นหะดีษเศาะหีหฺหรือหะดีษหะสัน แต่หากการรายงานไม่ได้อยู่ในระดับเศาะหีหฺหรือหะสัน ไม่นอนุญาตให้นำมาใช้เป็นหลักฐานได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องที่เกี่ยวกับ อะกีดะฮฺ อิบาคะฮฺ การนิกาย เป็นต้น แต่บางทีคนมีความเห็นว่า หะดีษเมากูฟหุก่ม มัรฟูอ์ใช้เป็นหลักฐานได้โดยไม่ต้องวิเคราะห์สถานภาพของหะดีษแต่อย่างใด เนื่องจากบรรดาเศาะหาบะฮฺได้ปฏิบัติตามท่านนบีในทุกสิ่งทุกอย่างโดยไม่ต้องสงสัยใด ๆ ทั้งสิ้น

(4) ตัวยกที่เป็นหะดีษมักฏูอ

1) ความหมายของหะดีษมักฏูอ

ตามหลักภาษาศาสตร์ คำว่า “مقطوع” เป็นอาการนามในรูปของกรรม (อิสม มัฟอูล) จากคำว่า “قطع” แปลว่า ขาด ตรงกันข้ามกับคำว่า “وصل” แปลว่า ถึงหรือติดต่อ ดังนั้น หะดีษมักฏูอ หมายถึง หะดีษที่มีการรายงานไม่ถึงต้นสาย⁽¹⁾ คือ เราะสูลุลลอฮฺ ﷺ และเศาะหาบะฮฺ

ตามหลักวิชาการ หะดีษมักฏูอ คือ สิ่งที่ขาดหายไปยังตาบิอินเท่านั้นทั้งที่เป็นคำพูดและการกระทำ⁽²⁾

หะดีษประเภทนี้สามารถใช้กับคำพูดหรือการกระทำของตาบิอู ตาบิอิน เช่น คำพูดของอิมามมาลิก เป็น อะนัส อิมามอัชชาฟีอีย์ อิมามอัชเชารีย์ เป็นต้น และยังสามารถใช้กับคำพูดหรือการกระทำของอัครบ่าว ตาบิอู ตาบิอินด้วย เช่น คำพูดหรือการกระทำของอิบนุอุมัยยะฮฺ อิบนุอุลัยยะฮฺ และท่านอื่น ๆ

2) ชนิดและตัวอย่างของหะดีษมักฏูอ

จากนิยามข้างต้น หะดีษมักฏูอแบ่งออกเป็น 2 ชนิด

ชนิดที่ 1 หะดีษมักฏูอเกาลียฺ (المقطوع القولي)

หะดีษมักฏูอเกาลียฺ หมายถึง คำพูด (การกระทำ) ของตาบิอิน ตาบิอู ตาบิอินและอัครบ่าว ตาบิอู ตาบิอิน⁽³⁾ ที่ได้กล่าวในเวลาและสถานการณ์ต่าง ๆ เช่น คำพูดของอัลหะสัน อัลบัศรีย์

(1) ต้นสายของสะนัดหรือที่เรียกว่า ช่วงต้นของสะนัดหะดีษ รายละเอียดจะอธิบายในบทต่อไป อินชาอัลลอฮฺ

(2) al-Suyuti 1978 : 2/ 96

(3) อุละมาอ์ทั้งสามรุ่นนี้เป็นทั้งนักรายงาน นักบันทึกและนักท่องจำหะดีษ

เกี่ยวกับละหมาดตาม หลังอิมามมุบตะดีอ์ (ที่ปฏิบัติในสิ่งที่ป็นอูตริ) กล่าวว่า “จงละหมาดเกิดถึงแม้ว่าเขาจะทำในเรื่องอูตริก็ตาม”⁽¹⁾

ชนิดที่ 2 หะดีษมักกฏอ์ฟือลีย์ (المقطوع الفعلي)

หะดีษมักกฏอ์ฟือลีย์ หมายถึง การกระทำของตาบิอีน ตาบิอูตาบิอีน หรืออัตบาอู ตาบิอูตาบิอีน เช่น คำรายงานของอิบรอเฮ็ม เบน มุฮัมมัด เบน อัลมุนตะษิรที่กล่าวว่า “อิมามมัศรูกได้กั้นม่านระหว่างเขากับครอบครัวของเขา ท่านก็หันหน้าทางกิบลัตในเวลาละหมาด ประกอบ อิบาอะฮ์และใช้สำหรับพูดคุยเรื่องคุณยา ณ สถานที่นั้น”⁽²⁾

3) ระดับของหะดีษมักกฏอ์

หะดีษมักกฏอ์มีทั้งที่เป็นหะดีษมักกฏอ์เศาะหีหุ หะดีษมักกฏอ์หะสัน และหะดีษมักกฏอ์ฎะอึฟ และหะดีษมักกฏอ์เมฆูอ

4) การนำมาใช้เป็นหลักฐาน

หะดีษมักกฏอ์ไม่อนุญาตให้นำมาใช้เป็นหลักฐานได้ในเรื่องเกี่ยวกับบทบัญญัติอิสลามและเรื่องอื่น ๆ เนื่องจากเป็นคำพูดหรือการกระทำของบุคคลหนึ่งเท่านั้น แต่หากมีกรณีแวดล้อมบ่งชี้อย่างชัดเจนว่ามาจากเศาะหาบะฮ์โดยใช้สำนวนรายงานที่ชัดเจน เช่น “**لَا**” หะดีษมักกฏอ์ในลักษณะนี้ จะมีหุกุมเป็นหุกุมมัจรูฮ์⁽³⁾

อีกประการหนึ่งที่สำคัญเกี่ยวกับคำพูดของบรรดาอูละมาอ์ตาบิอีน ตาบิอูตาบิอีน และอัตบาอู ตาบิอูตาบิอีนดังนี้

เมื่อพวกเขา กล่าวว่า “**كانوا يفعلون كذا**” แปลว่า พวกเขาได้ปฏิบัติอย่างนี้ หรือกล่าวว่า “**كانوا يقولون كذا**” แปลว่า พวกเขาได้กล่าวเช่นนี้ หรือกล่าวว่า “**لا يرون بذلك بأساً**” แปลว่า พวกเขามีความเห็นว่ามันไม่เป็นไร สำนวนเหล่านี้มีความหมายแสดงการพาดพิงถึงเศาะหาบะฮ์ทั้งที่เป็นคำพูด การกระทำหรือแม้แต่การยอมรับ เว้นแต่มีหลักฐานบ่งชี้อย่างชัดเจนว่ามาจากคนอื่น ในทำนองเดียวกัน เมื่อพวกเขา กล่าวว่า “**كان السلف يفعلون كذا**” แปลว่า ชาวสะลัฟได้ปฏิบัติอย่างนี้ หรือกล่าวว่า “**يقولون كذا**” แปลว่า ชาว สะลัฟได้กล่าวเช่นนี้

(1) บันทีก โดย al-Bukhariy 2000 : 1/158

(2) บันทีก โดย al-Dailamiy 1978 : 2/96

(3) รายละเอียดจะมีการอธิบายในเรื่องหะดีษมัจรูฮ์

สำนวนต่าง ๆ เหล่านี้มีความหมายเจาะจงใช้กับเศาะหาบะฮ์เท่านั้น เพราะคำว่า “สะลัฟ” ที่มาจากคำพูดของตาบิอิน คือ เศาะหาบะฮ์ แต่หากเป็นคำกล่าวของคนอื่นจะมีความหมายดังนี้

1. ตาบิอฺ ตาบิอิน กล่าวว่่า ชาวสะลัฟ หมายถึง เศาะหาบะฮ์และตาบิอิน
2. อัศบาอฺ ตาบิอฺตาบิอิน กล่าวว่่า ชาวสะลัฟ หมายถึงถึง เศาะหาบะฮ์ ตาบิอิน และ ตาบิอฺ ตาบิอิน

หากกล่าวว่่า ชาวสะลัฟ ที่ออกมาจากคำพูดของคนในสมัยต่อ ๆ มาหรือคนในสมัยหลัง มุตะอัคคิรูน มักจะหมายถึงถึง เศาะหาบะฮ์ ตาบิอิน ตาบิอฺตาบิอิน และอัศบาอฺ ตาบิอฺตาบิอิน หรือผู้ที่มีชีวิตอยู่ในช่วง 300 ปีแรกแห่งอิเราะฮ์ศักราช

2.3.3 ความหมายของหะดีษ

1) ความหมายเชิงภาษาศาสตร์

คำว่า “حديث” เป็นอาการนามเอกพจน์⁽¹⁾ แปลว่าใหม่ พหูพจน์ คือ أحاديث เหมือนกับคำว่า “قطع” แปลว่าตัดขาด พหูพจน์ คือ قطعاً ซึ่งมีความหมายตรงกันข้ามกับคำว่า “عدم” แปลว่าถาวร⁽²⁾

คำว่า “حديث” ตามรากศัพท์เดิมนั้นมีความหมายหลายนัยด้วยกัน อาทิเช่น สิ่งใหม่ หรือของใหม่ ซึ่งตรงกันข้ามกับคำว่า เก่า⁽³⁾ คำพูดที่กล่าวออกมามากหรือน้อย แม้แต่คำพูดที่เปล่งออกมาเฉย ๆ มีความหมายหรือไม่ก็ตาม การให้ความหมายเช่นนี้ นำมาจากคำตรัสของอัลลอฮ์ ﷻ ว่า:

﴿ إن لم يؤمنوا بهذا الحديث أسفاً ﴾

ความว่่า “หากพวกเขาไม่ศรัทธาต่อหะดีษนี้แล้ว แน่อนอนจะพบกับความเสียดใจ”⁽⁴⁾

(1) การอธิบายโดยการอ้างรูปลักษณะของคำด้านการผันคำจะเป็นการระบุค่าเดิมของคำหรือรูปของคำเป็นการอธิบายที่บ่งบอกถึงความเชื่อมสัมพันธ์ของคำนั้นกับการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายหรือการตีความหรือการอธิบาย

(2) al-‘Azim Abadiy : 1/164

(3) al-Suyutiyy 1968 : 1/6

(4) สุเราะฮ์อัลกะฮฟู อายะฮ์ที่ 6

ไม่ว่าอย่างไรก็ตาม คำว่า หะดีษ (حدیث) ถูกใช้เป็นการเฉพาะเจาะจงกับท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เท่านั้นจะเป็นคำพูด การกระทำ การยอมรับและอื่น ๆ ท่านอิบนุญะอูด⁽¹⁾ ﷺ กล่าวว่า :

“إن أحسن الحديث كتاب الله، وخير الهدي هدي محمد”

ความว่า “แท้จริง หะดีษ (คำพูด) ที่ดีที่สุดนั้น คือ กิตาบอัลลอฮฺ ﷻ และแนวทางที่ประเสริฐที่สุด คือ แนวทางของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ”⁽²⁾

จากนิยามข้างต้นพอสรุปได้ว่า หะดีษนั้นสามารถใช้ได้อย่างกว้าง ๆ กับคำพูดของใครก็ได้ เช่น ใช้กับท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ใช้กับเศาะหาบะฮฺ ใช้กับตาบิอิน ใช้กับตาบิอฺ ตาบิอิน ตลอดจนใช้กับสามัญชน เนื่องจากการใช้ในลักษณะทั่วไปไม่จำกัดเจาะจงกับใครคนหนึ่งคนใดเท่านั้น

อิมามอฎฎีบีญี กล่าวว่า “หะดีษ ตามหลักภาษามีความหมายที่ครอบคลุมมากกว่าที่จะใช้เฉพาะเจาะจงกับคำพูดของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ หรือคำพูดของเศาะหาบะฮฺ หรือคำพูดของตาบิอินเท่านั้น แต่รวมถึงการกระทำและการยอมรับของพวกเขาเหล่านั้นอีกด้วย”⁽³⁾

2) ความหมายเชิงวิชาการ

การนิยามความหมายของหะดีษตามหลักวิชาการพบว่า⁽⁴⁾ บรรดาปราชญ์มีความเห็นหลายทัศนะที่แตกต่างกันพอสรุปได้ดังนี้

1. อุละมาอ์หะดีษได้นิยามว่า ทุกสิ่งทุกอย่างที่พาดพิงถึงท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ไม่ว่าจะ เป็นคำพูด การกระทำ การยอมรับ คุณลักษณะตลอดจนชีวประวัติของท่าน ทั้งก่อนได้รับการแต่งตั้งเป็นนบีหรือหลังจากการเป็นนบี ﷺ⁽⁵⁾

ความหมายของหะดีษเช่นนี้ก็เหมือนกับความหมายของอัศสุนนะฮฺตามความเห็นของอุละมาอ์หะดีษส่วนใหญ่

2. อันนะวะวีญี กล่าวว่า : “หะดีษ คือ ทุก ๆ ปรัชญาการณ์ที่สามารถพาดพิงถึงท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ แม้ว่าท่านได้ปฏิบัติเพียงครั้งเดียวเท่านั้นตลอดชีวิต หรือถูกบันทึกไว้โดยบุคคลเพียงคนเดียวก็ตาม”⁽⁶⁾

(1) หะดีษตามหลักภาษาจะมีความหมายหลายนัยด้วยกัน ไม่เฉพาะเจาะจงเป็นหะดีษเท่านั้น

(2) Muslim 1404 : 1/189

(3) al-Tahanawiy 1989 : 24

(4) การนิยามหะดีษที่มีความแตกต่างกันนั้นขึ้นอยู่กับความเข้าใจและการเน้นของอุละมาอ์แต่ละท่าน

(5) Muhammad ‘Ajaj al-Khatib 1998 : 21-22

(6) Saiyid Sulaiman n.d. : 18

ตามทัศนะของอันนะวะวีย์ การที่จะเรียกว่าอัลหะดีษนั้นไม่เฉพาะที่เป็นคำพูด หรือ การกระทำเท่านั้น แต่จะครอบคลุมทุกสิ่งทุกอย่างที่มีความเกี่ยวข้องกับท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ แม้แต่ ในช่วงเวลาชั่วขณะก็ตาม

3. มีทัศนะอื่นกล่าวว่า หะดีษ คือ คำพูดของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เท่านั้น ไม่ว่าจะกล่าวในเหตุการณ์ใดก็ตาม ไม่รวมถึงการกระทำ การยอมรับและอื่น ๆ⁽¹⁾

ทัศนะนี้ให้ความหมายต่างกับอันนะวะวีย์ ซึ่งเป็นการให้ความหมายที่แคบและเป็น การเฉพาะ คือ คำพูดของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เท่านั้น

จากหลาย ๆ ทัศนะของอุละมาอ์พบว่า ความหมายของหะดีษตามหลักวิชาการนั้นเป็น คำที่ใช้เฉพาะเจาะจงสำหรับท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เท่านั้น ไม่สามารถจะใช้กับบุคคลอื่นได้เสมือนว่า คำนี้ถูกกำหนดขึ้นมาเป็นคำเฉพาะ ดังที่มีระบุไว้ในหะดีษบทหนึ่งว่า :

سأل أبو هريرة رضي الله عنه رسول الله ﷺ فقال : يا رسول الله! من أسعد الناس بشفاعتك يوم القيامة؟ فقال له رسول الله ﷺ : ((لقد ظننتُ يا أبا هريرة ألا يسألني عن هذا الحديث أحدٌ أول منك، لما رأيتُ من حرصك على الحديث))

ความว่า ท่านอะบูฮุร็อยเราะฮฺ ได้ถามเราะสูลุลลอฮฺ ﷺ ว่า โอ้เราะสูลุลลอฮฺ! ผู้ใดในหมู่มนุษย์เป็นผู้ที่มีความสุขที่สุดที่ได้รับความสะดวกเพื่อต่อแ่จากท่านในวันกิยามะฮฺ? เร่าสูลุลลอฮฺ ﷺ ก็ตอบเขาว่า “โอ้อะบูฮุร็อยเราะฮฺ แท้จริงแล้วฉันรู้สึกรู้ว่าคำถามนี้ยังไม่มีผู้ใดก่อนเจ้าที่ถามฉันเกี่ยวกับหะดีษ (คำพูด) นี้ เนื่องจากฉันเห็นว่าเจ้ามีความตั้งใจอย่างแน่วแน่ต่อหะดีษ”⁽²⁾

ในการทำงานเดียวกันมีรายงานจากอะบี ฮารูนกล่าวว่า “เมื่อพวกเราได้พบกับอะบู สะอีด อัลคุดรีย์ เราได้ยื่นท่านจะกล่าวสม่าเสมอว่า ยินดีต้อนรับสู่การสังเสียของเราะสูลุลลอฮฺ ﷺ เขากล่าวว่า พวกเราได้ถามอะบู สะอีด อัลคุดรีย์ ﷺ ว่า การสังเสีย⁽³⁾ของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ นั้นคืออะไร? อะบู สะอีดตอบว่า เร่าสูลุลลอฮฺ ﷺ ได้กล่าวว่า :

((إنه سيأتي بعدي قوم يسألونكم الحديث عني، فإذا جاءوكم فألطفوهم وحدثوهم))

⁽¹⁾ Muhammad 'Ajaj al-Khatib 1998 : 22

⁽²⁾ หนังสือเดิม

⁽³⁾ การสังเสียของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ นั้นในหลาย ๆ เรื่อง เช่น การสังเสียให้ยึดมั่นในศาสนา การยึดมั่นอัลกุรอาน และอัสนุนนะฮฺ การละหมาดวัตร การทำดีกับเพื่อนบ้าน เป็นต้น (ดู หนังสืออะฮฺลุลอะฮฺลุลเราะสูลุลลอฮฺ ของชัยคุ อะฎิบะฮฺ มุฮัมมัด ซาลิม)

ความว่า : “แท้จริงจะมีกลุ่มหนึ่งจากประชาชาติของฉันจะมาพบกับพวกเจ้า (ณ เมืองมะดีนะห์) ซึ่งพวกเขาเหล่านั้นจะถามเกี่ยวกับหะดีษของฉัน ดังนั้น เมื่อพวกเขาได้มาพบพวกเจ้าแล้วก็จะน้อมรับและจงสอนพวกเขาให้ถูกต้อง”⁽¹⁾

การนำคำว่า “หะดีษ” มาใช้นั้นอาจจะแบ่งออกเป็นสองลักษณะด้วยกันคือ ใช้ในลักษณะเฉพาะเจาะจงกับท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เท่านั้น และบางครั้งอาจจะใช้ในลักษณะทั่วไปกับบุคคลอื่น ๆ ที่สมควรจะพาดพิงด้วย

ดังนั้น เมื่อนำคำว่า “หะดีษ” มาใช้กับท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ แล้ว หมายความว่าถึงเป็นการนำเอามาใช้ในลักษณะเฉพาะเจาะจงตามหลักวิชาการ แต่หากนำเอามาใช้กับบุคคลทั่วไป จะเป็น การนำมาใช้ตามความหมายเชิงภาษา

2.4 การรายงานหะดีษ

2.4.1 หุก่มของการรายงานหะดีษ

การรายงานหะดีษของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ให้แก่ผู้อื่นเป็นหน้าที่อย่างหนึ่งสำหรับมุสลิมและมุสลิมะฮฺ โดยเฉพาะผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับหะดีษจะมีความรู้มากหรือน้อยก็ตาม แต่ทว่าผู้ที่มีความรู้มากหรือผู้เชี่ยวชาญในสาขาหะดีษจะมีหน้าที่หนักกว่าคนอื่น เพราะเขาเข้าใจความหมายของหะดีษอันคูลลอสฺ เป็น อัมรฺ เป็น เอาศฺ ﷻ ได้รายงานจากเราะสูลุลลอสฺ ﷺ ท่านกล่าวว่า

((بلغوا عني ولو آية، وحدثوا عن بني إسرائيل ولا حرج، ومن كذب علي متعمداً
فليتبوأ مقعده من النار))

ความว่า “จงเผยแพร่จากฉันถึงแม้เพียงหนึ่งอายะฮฺก็ตาม และจงรายงานจากบะนีอิสรออีลเถิด และไม่ใช่เรื่องหนักหนาสาหัสอะไร และผู้ใดโกหกต่อฉันโดยเจตนา ก็จงเตรียมที่พำนักของเขาไว้ในไฟนรก”⁽²⁾

จากหะดีษข้างต้นชี้ให้เห็นว่า การรายงานหะดีษของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ให้แก่ผู้อื่นนั้น เป็นหุก่มวาญิบสำหรับทุกคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับหะดีษตามขีดความสามารถของแต่ละคนดังหะดีษบันทึกโดยอัลบุคอรีฮ์และมุสลิม

⁽¹⁾ Ibn Hajr al-‘Asqalaniy n.d. : 1/204

⁽²⁾ บันทึกโดย al-Bukhariy 2000 : 2/374 al-Tirmidhiy 1987: 5/40 อะบูอิซฮากกล่าวว่า หะดีษบทนี้เป็นหะสันเศาะหีหฺ และ Ahmad 1987 : 3/159, 203, 314

มีรายงานอีกกระแสหนึ่ง จากญบัยรฺ เป็น มุอัมมัด ได้รายงานจากท่านเราะสูลุลลอฮฺ ﷺ กล่าวถึงความประเสริฐของผู้ที่รายงานและผู้ฟังหะดีษของท่าน

((نَضَرَ اللهُ عَبْدًا سَمِعَ مَقَالَتِي فَوَعَاها، ثُمَّ أَدَّاهَا إِلَى مَنْ لَمْ يَسْمَعْها، فَرَبَّ حَامِلٍ فَفَقَهُ لَا فَفَقَهُ لَهُ، وَرَبَّ حَامِلٍ فَفَقَهُ إِلَى مَنْ هُوَ أَفْقَهُ مِنْهُ))

ความว่า : “อัลลอฮฺ ﷻ ทรงให้เกียรติแก่บ่าวที่ขอมฟังคำพูด (หะดีษ) ของฉัน และเขาได้ท่องจำมัน หลังจากนั้นเขาได้เผยแพร่แก่คนอื่นที่ยังไม่ได้ฟัง ดังนั้น บ่อยครั้งผู้ที่เผยแพร่เข้าใจแต่ไม่เข้าใจมัน และบ่อยครั้งที่ผู้ถูกเผยแพร่เข้าใจมากกว่าผู้ถ่ายทอด”⁽¹⁾

จากหะดีษข้างต้นพอสรุปได้ว่า หน้าที่ของมุสลิมที่มีต่อหะดีษของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ นั้นก็คือ ฟังหะดีษ ท่องจำหะดีษ และรายงานหะดีษ ให้แก่ผู้อื่นที่ยังไม่ได้ฟังหรือยังไม่มีความรู้เกี่ยวกับหะดีษ ที่สำคัญยิ่ง คือ ผู้ที่ทำหน้าที่รายงานหะดีษต้องเป็นคนที่มีความรู้เรื่องหะดีษซึ่งอาจจะมีลักษณะที่หลากหลายแตกต่างกัน เช่น บางคนมีทั้งความรู้และเข้าใจเนื้อหาของแต่ละหะดีษ บางคนมีความรู้แต่ไม่เข้าใจความหมายของหะดีษ บางคนมีความรู้มากและบางคนมีความรู้น้อย ไม่จำเป็นต้องเป็นคนอาลิมเสมอไป

2.4.2 วิธีการรายงานหะดีษ

เนื่องจากวิธีการรายงานหะดีษไม่ปรากฏจากท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ เป็นรูปธรรมอย่างชัดเจน บรรดาเศาะหาบะฮฺก็ได้ใช้ความพยายาม (อิญญ์ติฮาด) ในการอธิบายถึงวิธีการรายงานหะดีษ ให้สอดคล้องกับฐานะที่เป็นหะดีษของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ให้มากที่สุด มุฮัมมัด เป็น สิริน⁽²⁾ ได้กล่าวถึงวิธีการรายงานอย่างกว้าง ๆ ดังนี้

كنتُ أسمع الحديث من عشرة، المعنى واحد، والألفاظ مختلفة

ความว่า “ฉันได้ยินหะดีษจากสิบคน (เศาะหาบะฮฺซึ่งพวกเขาได้รายงาน) เป็นความหมายเดียวกัน และหลากหลายตัวบท”⁽³⁾

(1) *หะดีษเศาะหีหฺ* บันทึกโดย Abu Dawud 1965 : 3/322 al-Tirmidhiy 1987 : 5/33-34, Ibn Majah n.d. : 1/85, Ahmad 1987 : 1/437, 3/225, 4/80,82, 5/183 และ al-Darimiy 1987 : 1/86 ส่วนข้างต้นเป็นของอะหมัด

(2) ท่านคือ มุฮัมมัด เป็น สิริน เป็นปราชญ์หะดีษรุ่นดาบิอิน เกิดเมื่อปี ฮ.ศ. 86 และเสียชีวิตในปี ฮ.ศ. 110

(3) al-Qasimiy 1987 : 222

จากอะหมัรบที่พอสรุได้ว่า การรายงานหะดีษนั้นมี 2 วิธีใหญ่ ๆ คือ

(1) การรายงานด้วยบทหะดีษ

การรายงานตามวิธีการนี้จะเห็นได้จากการปฏิบัติของบรรดาเศาะหาบะฮ์ที่รายงานหะดีษจากท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ กล่าวคือ บางคนได้รายงานหะดีษอย่างสมบูรณ์ทั้งประโยคที่ได้ฟังจากท่านและบางคนได้รายงานหะดีษอย่างสมบูรณ์ที่ได้ฟังจากเศาะหาบะฮ์ท่านอื่นซึ่งแต่ละคนนั้นได้รายงานด้วยความซื่อสัตย์ต่อหะดีษ โดยไม่มีการโกหกและเพิ่มเติมในสิ่งที่พวกเขาได้ฟังจากท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ การรายงานหะดีษในหมู่เศาะหาบะฮ์มีทั้งการรายงานด้วยบทและการรายงานด้วยบทพร้อมกับสะเนดของหะดีษ การรายงานหะดีษด้วยวิธีการเช่นนี้ได้มีมาตั้งแต่สมัยเศาะหาบะฮ์จนถึงสมัยตาบิอ์ อັตบาอ์อັตตาบิอิน และได้มีการถ่ายทอดอย่างต่อเนื่องเรื่อยมาจนถึงสมัยอุละมาอ์มุตะอัคกีรุน⁽¹⁾

การรายงานหะดีษด้วยวิธีนี้สามารถจำแนกออกเป็น 3 วิธีการ ดังนี้

1. วิธีการรายงานแบบสมบูรณ์

หมายถึง การรายงานหะดีษทั้งสะเนดและมะตัน โดยไม่มีการตัดต่อและเพิ่มเติมจากประโยคเดิมที่ได้ฟังกันมาตั้งแต่ต้นจนจบหะดีษ เช่น การรายงานของบรรดานักหะดีษทั้งหก⁽²⁾ และท่านอื่น ๆ จะมีการวิพากษ์วิจารณ์สถานะของสายรายงานในด้านความสมบูรณ์หรือไม่ก็ตามแม้แต่วิเคราะห์ด้วยบทหะดีษ⁽³⁾

2. วิธีการรายงานแบบย่อ

หมายถึง การรายงานเฉพาะด้วยบทหะดีษบางส่วนเท่านั้น ไม่มีการกล่าวถึงในส่วนอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับด้วยบท การรายงานเช่นนี้เป็นการปฏิบัติของอุละมาอ์ฟิกฮ์

ตามทัศนะของอุละมาอ์ส่วนใหญ่แล้วมีความเห็นว่า การรายงานหะดีษด้วยวิธีนี้สามารถทำได้แต่ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขสำคัญคือ ผู้ที่รายงานหะดีษต้องเป็นคนที่มีความรู้ในเรื่องหะดีษเป็นอย่างดี เนื่องจากการย่อหะดีษของคนอาลิมมีอาจทำให้ความหมายหรือจุดประสงค์ของหะดีษเพี้ยนไปจากเดิม ไม่ทำให้ขัดแย้งในการบัญญัติหุกุมและข้อความหะดีษไม่ขาดหายไปจนทำให้กลายเป็นคนละด้วยบท ผิดจากการย่อของคนญะฮิล ซึ่งจะก่อให้เกิดความสับสนในความหมายของหะดีษได้ เช่น การละเลยเรื่องอิสติยานาอ์⁽⁴⁾

(1) คือ ตั้งแต่สมัยอิมามอันนะสาอีฮ์จนถึงสมัยของอัฏเฏาะบะรอนีย์

(2) นักหะดีษทั้งหกท่าน คือ อัลบุคอรีฮ์ มุสลิม อะบูดาอูด อັตติรมิซีย์ อันนะสาอีฮ์ และอิบนุ มาญะฮ์ หรือที่เรียกว่า *อัศหับ อัลกุฎুব อัซซหิตตะฮ์*

(3) รายละเอียดเรื่องสะเนดและมะตันจะมีการอธิบายในบทที่ 4

(4) Ibn Hajr al-'Asqalaniy 1405 : 48

3. วิธีการรายงานแบบตัดสะนั้ด

หมายถึง การรายงานเฉพาะตัวบทหะดีษเท่านั้น ไม่มีการกล่าวถึงสะนั้ด หรือกล่าวผู้รายงานเพียงเศาะหาบะฮะฮ์เท่านั้น ส่วนผู้รายงานคนอื่น ๆ ถัดจากเศาะหาบะฮะฮ์จนถึงสิ้นสุดสะนั้ด ไม่ได้กล่าวถึงแม้แต่คนเดียว

การรายงานเช่นนี้เป็นการปฏิบัติของอุละมาอ์ฟิกฮ์และอุละมาอ์อุศูลอัลฟิกฮ์ อิمامอันนะวะวียกกล่าวว่า “ส่วนการรายงานเฉพาะตัวบทหะดีษอย่างเดี่ยวที่สอดคล้องกับหัวข้อฟิกฮ์สามารถทำได้ ซึ่งถือเป็นการปฏิบัติที่ดีและอาจจะสามารถหลีกเลี่ยงจากการขัดแย้งได้อีกด้วย”⁽¹⁾ ไม่ว่าด้านตัวบทหะดีษหรือการรับหุก่มต่าง ๆ จากหะดีษ

(2) การรายงานความหมายของหะดีษ

การรายงานหะดีษด้วยวิธีการนี้อุละมาอ์มีความเห็นที่แตกต่างกัน พอสรุปได้ดังนี้

กลุ่มที่หนึ่ง ไม่เห็นด้วยกับการรายงานความหมายหะดีษ โดยที่ไม่ได้รายงานตัวบทที่มาจากท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ทักษะนี้เป็นทักษะของอุละมาอ์หะดีษ อุละมาอ์ฟิกฮ์ และอุละมาอ์อุศูล อัลฟิกฮ์บางท่าน

กลุ่มที่สอง เห็นด้วยกับการรายงานความหมายหะดีษ โดยไม่จำเป็นต้องยกตัวบทก็ได้ ทักษะนี้เป็นทักษะของอุละมาอ์ส่วนใหญ่ทั้ง*สะลัฟ*หรือ*เคาะลัฟ*จากอุละมาอ์ฟิกฮ์หรืออุละมาอ์อุศูล อัลฟิกฮ์ เช่น อิمامอะบู หะนีฟะฮ์ อิمامมาลิก อิمامอัชชาฟีอีฮ์ และอิمامอะหฺมัด เบน หันบัล แต่มีเงื่อนไขว่าผู้ที่รายงานหะดีษด้วยความหมายนั้นจะต้องประกอบด้วยคุณลักษณะ 2 ประการ

1. ผู้รายงานจะต้องเข้าใจตัวบทและเจตนารมณ์ของหะดีษเป็นอย่างดี
2. ผู้รายงานจะต้องเชี่ยวชาญในการตีความหมายหะดีษได้อย่างถูกต้อง

นอกจากสองประการข้างต้นแล้ว ผู้รายงานหะดีษจะต้องกล่าวอย่างสม่ำเสมอด้วยกับคำว่า “*و كذا*” แปลว่า หรือดังที่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ได้กล่าวไว้ หรือกล่าวคำว่า “*و نحوه*” แปลว่า หรือเสมือนคำพูดของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ หรือกล่าวคำว่า “*و شبهه*” แปลว่า อุปมากับคำพูดของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ทุกครั้งเมื่อจบการรายงานหะดีษ⁽²⁾

⁽¹⁾ al-Qasimiy 1987 : 224-225

⁽²⁾ มะหฺมูด อัคฏะฮะฮฺน ก่อว่าว่า “ทั้งหมดที่กล่าวนั้นอนุญาตแก่ผู้ที่ได้ยินจากปากอาจารย์ที่เข้ารับหะดีษเท่านั้น ส่วนผู้ที่รับหะดีษโดยวิธีการอ่านเองจากตำราหะดีษ ไม่อนุญาตให้รายงานด้วยความหมายแม้แต่ตัวอักษรเดี่ยว เนื่องจากการอนุญาตให้รายงานด้วยความหมายนั้นเป็นการอนุญาตในกรณีจำเป็นหรือยังไม่มีฉบับที่หะดีษเป็นเล่ม แต่ในกรณีที่หะดีษต่างๆ ถูกบันทึกไว้ในตำราหะดีษอย่างสมบูรณ์แล้วก็ไม่มีความจำเป็นอีกแล้วที่จะรายงานหะดีษด้วยความหมายดังเช่นในปัจจุบันนี้” (Mahmud al-Tahhan 1987 : 171-172)

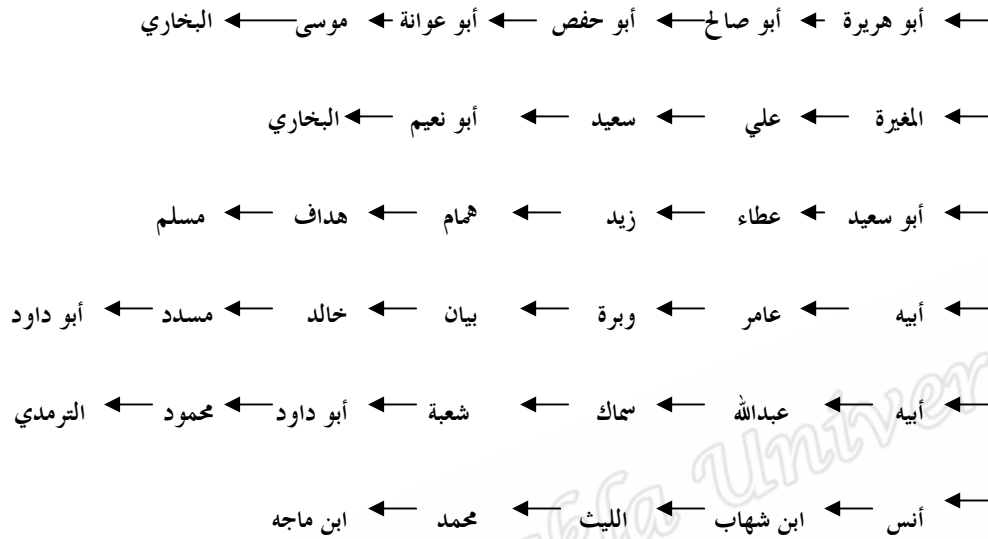
อิมามอัศซูญัยรีย์กล่าวว่า “หากผู้รายงานไม่มีความรู้และไม่เชี่ยวชาญในการแปลความหมายหะดีษไม่อนุญาตให้รายงานหะดีษด้วยความหมายโดยไม่มีข้อสงสัยใด ๆ ทั้งสิ้น แต่เขาจะต้องรายงานด้วยทหะดีษเหมือนตามที่เขาได้ฟังหะดีษ หรือรับมาจากอาจารย์ด้วยตนเอง”⁽¹⁾

ดังนั้น วิธีการที่ดีที่สุดในการรายงานหะดีษของท่านบีมุฮัมมัด ﷺ คือ สมควรอย่างยิ่งที่จะต้องรายงานด้วยทหะดีษ และไม่มีความจำเป็นที่จะรายงานหะดีษด้วยความหมาย เนื่องจากปัจจุบันด้วยทหะดีษและสันด์หะดีษถูกบันทึกไว้ในตำราหะดีษต่าง ๆ อย่างสมบูรณ์ ไม่ว่าจะการบันทึกทั้งสันด์และมะตัน หรือทำการบันทึกโดยเริ่มต้นจากเศาะหาบะฮ์ผู้รับหะดีษโดยตรงจากท่าน และตำราหะดีษถูกตีพิมพ์อย่างแพร่หลายสามารถหาซื้อได้ไม่ยาก หากต้องการแสวงหาความรู้ที่มีคุณค่า

ข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้นำเสนอข้างต้น ส่วนใหญ่จะมาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อที่วิจัยทั้งที่เป็นทหะดีษและปฐมภูมิ ส่วนข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อเรื่องจากผลงานนั้นคณะผู้วิจัยไม่พบซึ่งในรูปแบบของงานวิจัยหลังจากที่ได้ค้นคว้าตามความสามารถที่จะทำได้ จะเป็นรายงานการวิจัยหรือบทความวิจัย วัลลอฮุ อะอูลัม

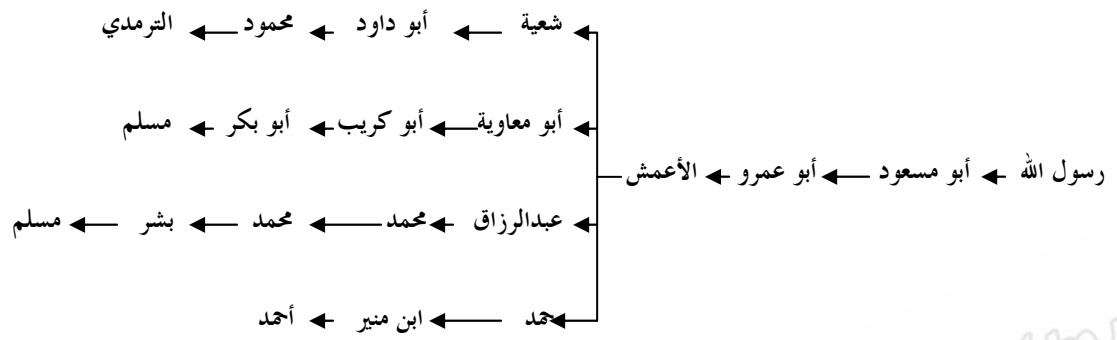
⁽¹⁾ al-Qasimiy 1987 : 222

วิธีที่ 2 แผนภูมิระดบแบบแนวนอน

Prince of Songkha University
Pattani Campus

แผนภูมิสถานะดิษมัซฮูร

Prince of Songkla University
Pattani Campus

แผนภูมิสายนำหะดีษอะซ็ิบ

